

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัย

เศรษฐกิจเสรี การปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ
และผลกระทบต่อสิทธิทางเศรษฐกิจและสังคมในประเทศไทย

โดย

ศรีประภา เพชรมีศรี และคณะ

มีนาคม 2545

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัย

เศรษฐกิจเสรี การปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ
และผลกระทบต่อสิทธิทางเศรษฐกิจและสังคมในประเทศไทย

คณะผู้วิจัย

ศรีประภา เพชรมีศรี บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล
กมล กมลตระกูล สภาสิทธิมนุษยชนและการพัฒนาแห่งภูมิภาคเอเชีย
วราภรณ์ แหม่มสนิท บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล
ทยณัฐ ชวนไชยสิทธิ์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
ชุดโครงการวิจัยสิทธิมนุษยชนไทยในสถานการณ์สากล

กิตติกรรมประกาศ

ความสำเร็จของงานวิจัยชิ้นนี้ เกิดจากการสนับสนุน ทั้งในแง่ของเงินทุน คำแนะนำ และการให้ข้อมูลจากหลายฝ่ายด้วยกัน คณะผู้วิจัยขอแสดงความขอบคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ที่ให้การสนับสนุนงบประมาณในการทำวิจัย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ศาสตราจารย์ นายแพทย์ วิจารณ์ พานิช ที่เห็นคุณค่าของงานวิจัย ความสำเร็จทางวิชาการและสาระของการวิจัยเป็นไปได้ด้วยคำแนะนำที่เกิดจากความรู้และความคิด การพิจารณาที่ลึกซึ้ง และกว้างขวางของผู้ประสานงานชุดโครงการวิจัย “สิทธิมนุษยชนในสถานการณ์สากล” ศาสตราจารย์ เสน่ห์ จามริก ซึ่งคณะผู้วิจัยขอขอบคุณเป็นอย่างสูง ความขอบคุณนี้รวมไปถึงคณะผู้ประสานงานของศาสตราจารย์ เสน่ห์ จามริก ด้วย

งานวิจัยฉบับนี้เป็นความพยายามศึกษาผลกระทบของเศรษฐกิจเสรี และการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่มีต่อสิทธิทางเศรษฐกิจและสังคมในประเทศไทย เป็นการศึกษาภาพรวมของสถานการณ์ระดับระหว่างประเทศที่โลกาภิวัตน์ได้ขยายไปอย่างกว้างขวาง และสถานการณ์ภายในประเทศไทย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของเศรษฐกิจทุนนิยมโลก การวิจัยลักษณะนี้ต้องอาศัยการศึกษาและการรวบรวมข้อมูล ทั้งที่เป็นเอกสารและข้อเท็จจริงเชิงประจักษ์ ซึ่งคณะผู้วิจัยได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากห้องสมุดของสถาบันอุดมศึกษาและหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง รวมถึงศูนย์ข้อมูลขององค์การพัฒนาเอกชนด้านสิทธิมนุษยชนหลายแห่ง ซึ่งไม่อาจจะระบุชื่อไว้ได้หมดในที่นี้ ที่สำคัญก็คือ ชาวบ้านชุมชนบางโหนด ตะเคียนะ และทะเลน้อยในจังหวัดสงขลา รวมถึงกลุ่มประชาชนที่ต่อสู้เพื่อสิ่งแวดล้อมและเพื่อการพัฒนาทางเลือกในจังหวัดชลบุรี ระยอง โดยเฉพาะที่ปลวกแดงและมาบตาพุด ซึ่งคณะผู้วิจัยขอขอบคุณในความร่วมมือที่ได้รับในระหว่างการวิจัย

ขอขอบคุณสำหรับความคิดเห็นและการวิพากษ์วิจารณ์ รวมถึงคำปรึกษาที่ได้รับจาก รองศาสตราจารย์ สงบ สงเมือง ดร.อุทัย ดุลยเกษม รองศาสตราจารย์ แล ดิลกวิทยรัตน์ อาจารย์วิทยากร เขียงกุล ดร.สุวิทย์ ภูิต คุณณรงค์ โชควัฒนา และอีกหลายท่านที่มีได้เอ่ยนาม ที่มีส่วนทำให้งานวิจัยชิ้นนี้สมบูรณ์ขึ้น ความบกพร่องหรือผิดพลาดใด ๆ ถือเป็นความรับผิดชอบของคณะผู้วิจัย

บทคัดย่อ
โครงการวิจัย
เศรษฐกิจเสรี การปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ
และผลกระทบต่อสิทธิทางเศรษฐกิจและสังคมในประเทศไทย

รายงานวิจัยฉบับนี้เป็นการศึกษาที่พยายามทบทวนแนวคิด พัฒนาการ และการขยายตัวของสิทธิมนุษยชนและเศรษฐกิจเสรีในกระแสโลกาภิวัตน์ ที่ทั้งสิทธิมนุษยชนและเศรษฐกิจเสรีขยายตัวไปอย่างรวดเร็ว ในขณะที่เศรษฐกิจเสรีกลายเป็นกระแสครอบโลก โดยมีสถาบันการเงินระหว่างประเทศ องค์การการค้าระหว่างประเทศ และบริษัทข้ามชาติเป็นตัวผลักดันหลัก กระแสสิทธิมนุษยชนก็ขยายตัวมากขึ้น แต่ดูเหมือนว่าจะไม่อาจแทนกระแสเศรษฐกิจเสรีที่ทุนนิยมแผ่ฐานไปถึงชุมชน และส่งผลกระทบต่อสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะสิทธิทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นอย่างสูง

จากผลการศึกษาผลกระทบของเศรษฐกิจเสรีและการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจทั้งในระดับโลกและในประเทศไทย พบว่า การที่เศรษฐกิจของประเทศกำลังพัฒนา (โดยเฉพาะกรณีของประเทศไทย) เข้าไปเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจโลกอย่างแนบแน่น และการที่ประเทศที่มีทุน(มากกว่า) สามารถเข้าไปเกาะกุมเศรษฐกิจของประเทศที่มีเศรษฐกิจอ่อนแอกว่าอย่างไม่มีข้อจำกัด ภายใต้หลักการการเปิดเสรีที่ไม่มีขอบเขต และรัฐต้องสูญเสียอำนาจในการจัดการกับเศรษฐกิจภายในประเทศให้กับสถาบันการเงินระหว่างประเทศและบริษัทข้ามชาติ เป็นผลถึงการละเมิดสิทธิทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างรุนแรง และทำให้ชีวิตของประชาชนส่วนใหญ่ขาดความมั่นคงมากขึ้น โดยรัฐอ่อนแอเกินกว่าที่จะปกป้อง ในขณะที่เดียวกัน ความสามารถของประชาชน/ชุมชนในการต่อสู้เพื่อสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานก็ถูกลดทอนลงด้วยเหตุผลที่รัฐเรียกว่า “เพื่อการพัฒนา” โดยไม่ตระหนักว่ามันเป็นเผด็จการพัฒนา

ทางออกอยู่ที่การทำให้เศรษฐกิจเสรีเป็นเศรษฐกิจที่คำนึงถึงความเป็นมนุษย์ ต้องมีการทบทวนบทบาทของรัฐ พัฒนาศักยภาพของรัฐในการต่อรองในเวทีระหว่างประเทศในการเลือกแนวทางเศรษฐกิจ ปรับเผด็จการพัฒนาเป็นประชาธิปไตยพัฒนา รัฐต้องเข้มแข็งพอที่จะออกระเบียบกฎเกณฑ์ควบคุมตลาดให้เป็นธรรม กระจายอำนาจในการพัฒนาและการจัดการสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติกับชุมชน นำมิติสิทธิมนุษยชนไปใช้ในการวางแผนและดำเนินการพัฒนาประเทศ และให้โอกาสชุมชนเป็นผู้กำหนดนโยบายสาธารณะอย่างแท้จริงในฐานะผู้มีส่วนได้เสีย กับต้องเรียกร้องให้สถาบัน Bretton Woods และองค์การการค้าโลกทบทวนนโยบายให้เชื่อมโยงกับมิติสิทธิมนุษยชน เพื่อให้เห็นว่าเศรษฐกิจโลกที่ไม่คำนึงถึงคุณค่าสิทธิมนุษยชนเป็นระบบเศรษฐกิจที่ต่อต้านประชาชน

Abstract

Research Project on

Economic Liberalism, Structural Adjustment

And its repercussions on Economic and Social Rights in Thailand

This research project is an attempt to review the concepts, development and dramatic expansion of both market economy and human rights in the era of globalization. While laissez-faire economy—with international financial institutions, international trade organizations and transnational corporations as prime movers—has become a dominant global regime, human rights has grown more prevalent as well. However, the free economy stream seems to have infiltrated local communities and have had adverse effects on human rights economic and social rights, in particular.

This study of the impacts of economic liberalism and structure adjustment program at both global and national levels reveals the multi-faceted facts that developing economies (particularly Thailand) have become closely integrated into global economy. Countries with more capitals, inspired by the principle of unconstrained liberalization, are able to exercise their limitless control over the lesser economies. Alarming reality lies on the fact that states have lost to international financial institutions and transnational corporations the power to cope with their national economy. This has resulted in serious violations of economic and social rights and destabilization of people's livelihoods, a detrimental situation that states are often too powerless to prevent. In the meantime, the ability of people and communities to fight for basic human rights has weakened due to the expansion of "development". State, for many decades, has been imposing authoritarian development regime. In this manner, development benefits have never been fairly and equitably distributed to all population groups.

The main solution to these problems lies in the attempt to add a human face to the liberal economic regime. Roles of states must be carefully scrutinized and changed in order to improve its capacity at international negotiations to determine economic practices, and to turn authoritarian development to democratic development. States should be strong enough to regulate and bring about a just and fair market. Power should be decentralised to local communities when it comes to issues of development and environmental and natural resource management. Human rights perspective must be integrated into national development planning and implementation. Local communities, as a stakeholder, should have an active role in formulating public policies. Voices should be raised to Bretton Woods Institutions and the World Trade Organization to reconsider their policies and to bring human rights into view. The point must be clearly made that global economy without human rights value is definitely not a "sustained economic system". On the contrary it is a system which goes against humankind and every human being. The more positive aspect of economic liberalism calls for a shared-value which is human rights.

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร
โครงการวิจัย
เศรษฐกิจเสรี การปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ
และผลกระทบต่อสิทธิทางเศรษฐกิจและสังคมในประเทศไทย

รายงานผลการวิจัยโครงการวิจัย เศรษฐกิจเสรี การปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ และผลกระทบต่อสิทธิทางเศรษฐกิจและสังคมในประเทศไทย แบ่งออกเป็น 8 บท การศึกษาในบทแรก และบทที่สอง เริ่มต้นจากการศึกษาทบทวนแนวคิด พัฒนาการและการขยายตัวของสิทธิมนุษยชน สิทธิทางเศรษฐกิจและสังคม และเศรษฐกิจเสรีในกระแสโลกาภิวัตน์ ที่ทั้งสิทธิมนุษยชนและเศรษฐกิจเสรีเป็นกระแสที่ขยายตัวไปอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ในบทที่สาม เน้นศึกษาการเข้าสู่วงจรเศรษฐกิจเสรีของประเทศไทย ตั้งแต่มีการลงนามในสัญญาเบาริ่ง เมื่อปี 1855 นับแต่นั้น การผูกขาดทางเศรษฐกิจโดยราชสำนักก็ถูกทำลาย ในขณะที่เอกชนเข้ามามีบทบาทในเศรษฐกิจไทยมากขึ้นด้วยการส่งเสริมของรัฐตามแนวทางเศรษฐกิจเสรี เมื่อรัฐบาลไทยนำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติมาใช้ตั้งแต่ปี 1961 การขยายตัวของเศรษฐกิจเสรี (ทุนนิยม) ในประเทศไทยได้ขยายตัวเข้าไปในทุกส่วนของสังคม ทั้งในลักษณะวิวัฒนาการและเร่งจังหวะ และเข้มข้นมากขึ้นในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 การศึกษากรณีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและปัญหาของคนกลุ่มทะเลสาบสงขลา และภาคตะวันออก ซึ่งมีการพัฒนาอุตสาหกรรมอย่างเข้มข้น ที่ปรากฏในบทที่สี่ ชี้ให้เห็นถึงจังหวะก้าวทั้งของเศรษฐกิจเสรีและวิถีชีวิตของประชาชนภายใต้เศรษฐกิจเสรีที่เริ่มเห็นปัญหาและผลกระทบชัดเจนขึ้น

ในขณะที่เศรษฐกิจเสรีพัฒนาไปอย่างกว้างขวาง และเศรษฐกิจไทยเข้าไปเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจโลกอย่างแนบแน่นนั้น ความเร่งรีบเข้าสู่ขบวนการเศรษฐกิจเสรี โดยเฉพาะนับแต่ทศวรรษที่ 1980 เป็นต้นมา เมื่อมีการเปิดเวทีศรณกิจโดยไม่มีความพร้อม ทั้งในแง่สถาบันและการจัดการ ส่งผลให้ประเทศไทยต้องประสบกับวิกฤตทางเศรษฐกิจการเงินอย่างรุนแรง จนต้องขอความช่วยเหลือจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศและสถาบันการเงินระหว่างประเทศอื่น ๆ ภายใต้เงื่อนไขของการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจนี้เองที่บทที่ห้าและบทที่หกพยายามศึกษาวิเคราะห์ การปฏิบัติตามเงื่อนไข และผลกระทบต่อสิทธิทางเศรษฐกิจและสังคมของคนไทยที่เกิดจากการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะสิทธิทางการศึกษา สาธารณสุข และสิทธิในการมีงานทำของประชาชนคนไทย

ในบทที่เจ็ด การศึกษาเน้นให้เห็นว่า สถานการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศไทยไม่ได้เป็นกรณีโดดเดี่ยว แต่เป็นประสบการณ์ที่หลายประเทศที่รับนโยบายเศรษฐกิจเสรีและเงื่อนไขในการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจมาใช้เคยเผชิญมาแล้ว ในขณะที่แรงผลักดันการเปิดเสรี โดยเฉพาะในการลงทุนและการค้าเป็นไปอย่างเข้มข้น ภายใต้กฎกติกาโลกใหม่ทางเศรษฐกิจที่ประเทศไทยเป็นส่วนหนึ่งด้วยกำลังเคลื่อนไปอย่างยากที่จะก้าวทัน อนาคตของสิทธิทางเศรษฐกิจและสังคมถูกคุกคามมากขึ้น บทสรุปในบทที่แปด ชี้ให้เห็นว่า สิทธิทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นสิทธิมนุษยชนอย่างแท้จริง และแบ่งแยกไม่ได้จากสิทธิประเภทอื่น ๆ กับมีความเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับสิทธิชุมชน ในขณะเดียวกัน ก็พยายามวิเคราะห์ให้เห็นถึงสภาพการละเมิดสิทธิมนุษยชนภายใต้การปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ โดยรัฐไทย พร้อมทั้งพยายามพิจารณาว่า ในสถานการณ์ที่ดูเหมือนเศรษฐกิจเสรีและสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะสิทธิทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นเส้นขนานนี้ ประเทศไทยจะมีทางออกอย่างไร

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า ประเทศไทยเป็นเพียงหนึ่งในหลายประเทศ ที่การดำเนินนโยบายเศรษฐกิจเสรีตามคำแนะนำของสถาบันการเงินระหว่างประเทศ และความพยายามเดินตามประเทศอุตสาหกรรมตะวันตกจนกระทั่งประสบปัญหาเศรษฐกิจ และต้องเข้าสู่การปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจตามเงื่อนไขของกองทุนการเงินระหว่างประเทศ และมีผลกระทบถึงสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะสิทธิทางเศรษฐกิจและสังคม ผลการศึกษาในประเทศอื่น ๆ ในทวีปอื่น ๆ มีผลชี้ชัดใกล้เคียงกัน ไม่ว่าจะเป็นการเพิ่มขึ้นของการว่างงานและค่าจ้างตกต่ำ การกดขี่แรงงาน ความยากจน การลดงบประมาณที่ให้กับบริการทางสังคมที่มีผลต่อสิทธิในการศึกษา สุขภาพอนามัย ที่อยู่อาศัย การมีอาหารเพียงพอ ความแตกต่างทางรายได้ที่เพิ่มขึ้น ภาระหนี้สินของประเทศกำลังพัฒนา การใช้ทรัพยากรอย่างไม่ยั่งยืน และความขัดแย้งระหว่างรัฐกับสังคม แต่ไม่ได้ทำให้กองทุนการเงินระหว่างประเทศ และสถาบันการเงินระหว่างประเทศอื่น ๆ นำประสบการณ์ดังกล่าวไปปรับเปลี่ยนนโยบายมากนัก

การศึกษาสถานะและสภาวะปัจจุบันของสิทธิทางเศรษฐกิจและสังคมที่เสนอให้เห็น สามารถชี้ได้ชัดเจนประการหนึ่งว่า การเปลี่ยนแปลงสำคัญที่สุดในโลกาภิวัตน์คือกระบวนการพัฒนาของเศรษฐกิจเสรีในระดับโลกที่ประเทศต่าง ๆ เป็นส่วนหนึ่ง แต่ในระบบ "เสรี" นั้น เป็น "เสรี(ภาพ)" ที่เกือบไม่มีขอบเขตของภาคเอกชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งบรรษัทข้ามชาติ ในขณะที่ขอบเขตอำนาจ และบทบาทของรัฐถูกลดลง การเปลี่ยนแปลงโดยผ่านการค้า การลงทุน และการไหลของทุนอาจก่อให้เกิดโอกาสใหม่ ๆ แต่ในขณะเดียวกัน ก็ทำให้ชีวิตของประชาชนส่วนใหญ่ทั่วโลกขาดความมั่นคงมากขึ้น

การเคลื่อนย้ายอย่างเสรีข้ามขอบเขตดินแดนมีผลอย่างสูงต่อความสามารถของสังคมในการต่อสู้เพื่อสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานในดินแดนของประเทศตน บ่อยครั้งความสามารถของชุมชนถูกลดทอนด้วยเหตุผลที่รัฐบาลเรียกว่า “เพื่อการพัฒนา” ซึ่งในหลายส่วน คุณคามสิทธิทางเศรษฐกิจและสังคมของประชาชน และกลายเป็น “เผด็จการพัฒนา” ไป

ประเด็นสำคัญยิ่งอีกอย่างหนึ่งที่งานวิจัยฉบับนี้ชี้ให้เห็นคือ สิทธิทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นสิทธิมนุษยชนอย่างแท้จริง และมีศักดิ์และศรีเช่นเดียวกับสิทธิทางการเมืองและสิทธิพลเมือง สิทธิเหล่านี้ไม่อาจแบ่งแยกได้และมีความเกี่ยวพันกัน แต่สิทธิทางเศรษฐกิจและสังคมมีความเชื่อมโยงมากกว่านั้น นั่นคือ ความเชื่อมโยงกับสิทธิชุมชน ซึ่งมีพื้นฐานอยู่ที่การที่สิทธิทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งดูเหมือนจะเป็นสิทธิของปัจเจกมีความสำคัญยิ่งต่อสิทธิชุมชน เพราะสิทธิของปัจเจกจะได้รับการเคารพ ค้ำครอง และเป็นจริงได้ ก็ต่อเมื่อสิทธิชุมชนซึ่งเป็นสิทธิร่วมกันได้รับการเคารพ ค้ำครอง และทำให้บรรลุได้ นอกจากนั้น การพัฒนาของปัจเจกแต่ละคนเป็นเงื่อนไขที่จำเป็นยิ่งต่อการพัฒนาร่วมกันของชุมชนและสังคม การพัฒนาสมรรถนะแห่งสิทธิทั้งของปัจเจกและชุมชนจำเป็นต้องมีสิ่งที่เรียกว่ามาตรฐานความเป็นอยู่ที่ดี ซึ่งต้องอาศัยสิทธิการเป็นเจ้าของ (entitlement) โดยเฉพาะสิทธิในการเป็นเจ้าของและจัดการทรัพยากร สิทธิในการกำหนดอนาคตตนเอง และสิทธิในการพัฒนา ซึ่งต้องเป็นพัฒนามนุษย์ที่ยั่งยืน ที่มุ่งไปที่ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับการจัดการทรัพยากร และการมีส่วนร่วม รวมถึงการกระจายทางเลือกของมนุษย์อย่างกว้างขวาง ตั้งแต่การมีสิ่งแวดล้อมที่ดี จนถึงเสรีภาพทางเศรษฐกิจและการเมือง

ยิ่งไปกว่านั้น ผลการศึกษาผลกระทบต่อสิทธิทางเศรษฐกิจและสังคมของเศรษฐกิจเสรีและการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ โดยใช้พื้นฐานจากกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมเป็นตัวตั้ง ชี้ค่อนข้างชัดเจนว่า ประเทศไทยละเมิดสิทธิของประชาชนคนไทยหลายประการ ทั้งเป็นการละเมิดด้วยการกระทำและการละเลยที่จะกระทำ โดยไม่เคารพ ไม่สามารถค้ำครอง และไม่ได้จัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่อย่างเต็มที่ ในการดำเนินการตามพันธกรณีที่มีต่อกติการะหว่างประเทศ และการละเมิดสิทธิทางเศรษฐกิจและสังคมดังกล่าวจะยังมีอยู่ต่อไป หากรัฐยังไม่เข้าใจถึงภาระหน้าที่ที่ซับซ้อนขึ้นในกระแสโลกาภิวัตน์ที่เศรษฐกิจเสรีได้พัฒนาอย่างเข้มข้น

ในสภาวะดังกล่าว ดูเหมือนทางออกจะอยู่ที่การทำให้เศรษฐกิจเสรีคำนึงถึงความเป็นมนุษย์ และจะต้องมีการทบทวนบทบาทของรัฐ ทางออกที่งานวิจัยเสนอคือ

1. โลกาภิวัตน์จากเบื้องบนจะต้องนำเอามิติประชาธิปไตยเข้าไปใช้ในการวางนโยบายและการดำเนินการใด ๆ เพื่อที่จะทำให้โลกาภิวัตน์จากเบื้องบนเข้าใกล้และรับรู้ถึงความเป็นจริงของมนุษย์ธรรมดามากขึ้น

2. รัฐต้องพัฒนาศักยภาพ ทิศทาง(ทางปัญญา) และสร้างความพร้อมเพียงพอที่จะต่อรองในการวางกฎเกณฑ์ในเวทีระหว่างประเทศ เพื่อรักษาผลประโยชน์ของประชาชน สิ่งที่ต้องคำนึงถึงคือ ต้องทำความเข้าใจธรรมชาติของกฎเกณฑ์และระเบียบระหว่างประเทศ และก้าวให้ทันกระบวนการที่จะเกิดขึ้นจากการเปิดเสรี รวมถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้น ในขณะเดียวกัน รัฐบาลแต่ละประเทศจะต้องพิจารณาว่า นโยบายที่สถาบันเศรษฐกิจการเงินระหว่างประเทศกำหนดขึ้น ได้คำนึงถึงผลกระทบในสิทธิมนุษยชนเพียงใด

3. แม้จะเป็นที่ยอมรับว่าแต่ละประเทศไม่อาจเลี่ยงกลไกตลาดได้ในสังคมปัจจุบัน แต่หากจะทำให้ระบบเศรษฐกิจทั้งมหภาคและจุลภาคทำหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ รัฐต้องเข้มแข็งและสลัดตัวเองให้หลุดพ้นจากกรอบที่มีอยู่ การเข้าสู่กลไกตลาดโลกจำเป็นต้องคำนึงถึงปัจจัยที่ Daly และ Cobb เสนอคือ การแข่งขันที่เป็นธรรม ทุนทางศีลธรรม สินค้าสาธารณะ การคิดราคาเต็มต้นทุน การกระจายที่เป็นธรรม และความยั่งยืนทางนิเวศ

4. เนื่องจากการเข้าสู่เศรษฐกิจเสรีและการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจมีผลถึงการปรับโครงสร้างทางอำนาจ ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม โดยเน้นในเรื่องการครอบครองเป็นเจ้าของทรัพยากร open access ที่เคยมีอยู่เดิมถูกจัดการแทนโดยรัฐ ด้วยกลไกต่าง ๆ เช่น แผนพัฒนาฯ กฎหมาย โดยสังคมหวังว่ารัฐจะทำหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นธรรม ในขณะที่ประชาชนสูญเสียอำนาจและสิทธิในการจัดการทรัพยากรของชาตินั้น รัฐและกลไกที่เป็นเครื่องมือถูกยึดกุม การจัดการโดยรัฐจึงเป็นไปเพื่อประโยชน์ของคนบางกลุ่มเท่านั้น การแก้ไขก็คือต้องมีการปรับความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ปรับแผนการบริโภค ปรับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน และปรับกระบวนการจัดการทรัพยากร ซึ่งหมายถึงต้องปรับประชาธิปไตยเผด็จการพัฒนา เป็นประชาธิปไตยพัฒนา ซึ่งการปรับเปลี่ยนต้องอาศัยหลักการ Four-ations คือ

- Regulation มีระเบียบกฎเกณฑ์ควบคุมตลาด โดยรัฐต้องเข้มแข็งพอที่จะทำหน้าที่ได้
- Decentralisation การกระจายอำนาจในการพัฒนาที่ให้อำนาจกับชุมชนอย่างเหมาะสม ทั้งในการพัฒนาชุมชนเอง และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- Integration นำเอามิติสิทธิมนุษยชนเข้าไปในการวางแผนและการดำเนินการพัฒนาประเทศ
- Participation ให้อิทธิพลประชาชน/ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสาธารณะ

5. รัฐต้องทบทวนทั้งนโยบายและบทบาทของรัฐ รวมทั้งแนวคิดในการพัฒนา ในขณะเดียวกัน ก็พร้อมที่จะกำหนดนโยบายสิทธิมนุษยชนอย่างชัดเจน โดยมีกลไกมารับ ทั้งกลไกทางสถาบัน กฎหมาย และเครื่องมือด้านงบประมาณ

6. สิ่งที่รัฐและประชาชนต้องคำนึงถึง ในการปกป้อง คุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนในกระแสเศรษฐกิจเสรี คือ

- การรวมพลังของประชาชน ทั้งในระดับภายในและภายนอก
- เสริมสร้างศักยภาพของประชาชนและต้นทุนภายในประเทศให้มากขึ้น
- แม้ Adam Smith จะสนับสนุนเศรษฐกิจเสรี แต่เขามีได้มุ่งหวังให้มีการ

สะสมทุนจนกลายเป็นการผูกขาด เศรษฐกิจเสรีที่น่าจะให้ประโยชน์กับทุกคน คือเศรษฐกิจเสรี ที่กิจการรายย่อยของคนเล็กคนน้อยมีโอกาสเติบโต การยกเลิกสิทธิพิเศษที่ให้กับนักลงทุนรายใหญ่ และหันมาสนับสนุนกิจการขนาดกลางและขนาดเล็ก จะทำให้การจัดสรรทรัพยากรและประโยชน์นั้นเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นธรรมมากขึ้น

- สนับสนุนเศรษฐกิจชุมชนและการสร้างเครือข่ายระหว่างชุมชน โดยเน้นให้ชุมชนบริหารเศรษฐกิจและระบบประกันสังคมในชุมชนเอง

- ทบทวนบทบาทของหน่วยของรัฐ โดยเฉพาะหน่วยงานด้านการวางแผน เช่น สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน กระทรวงอุตสาหกรรม การวางแผนเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในอนาคตอาจไม่จำเป็น แต่ควรให้ประชาชนเสนอแผนการพัฒนาตนเองบนหลักการพึ่งตนเอง ซึ่งถือเป็นนโยบายสาธารณะที่แท้จริง

- การจัดการทรัพยากรนับวันจะมีความสำคัญมากขึ้น การให้อิทธิพลชุมชนจัดการทรัพยากรน่าจะเป็นหนทางที่เหมาะสม

- เเร่งแก้ปัญหาการไร้ที่ทำกิน ปรับโครงสร้างการถือครองที่ดิน ภาษีที่ดิน เพื่อลดการกระจุกตัวของที่ดินในมือของผู้ไม่ได้ใช้ประโยชน์

- รัฐต้องมั่นใจว่านโยบายการลงทุนของต่างประเทศจะต้องรวมถึงการปกป้องสิทธิของคนงาน สภาพแวดล้อม ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาที่แท้จริงของประเทศที่เศรษฐกิจของประชาชน/ชุมชนอยู่บนฐานทรัพยากร

• ปฏิรูปโครงสร้างภาษีอากร ทั้งภาษีทางตรงและทางอ้อม เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมมากขึ้น

7. เรียกร้องให้สถาบัน Bretton Woods ทั้งหลาย รวมถึงองค์การการค้าโลกทบทวนนโยบายให้เชื่อมโยงกับมิติสิทธิมนุษยชน และหาทางสถาปนาความเชื่อมโยงระหว่างระบบเศรษฐกิจและความมั่นคงทางสังคมให้แข็งแกร่งขึ้น

8. รัฐบาลของประเทศต่าง ๆ จะต้องชี้แจงให้ประชาชนของตนทราบถึงรายละเอียดและการปฏิบัติตามพันธะข้อตกลงต่าง ๆ และยินยอมให้ประชาชนและชุมชนซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้เสียมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและกฎหมายอย่างแท้จริง

การศึกษาทั้งหมดได้ข้อสรุปว่า ในกระแสเศรษฐกิจเสรี สิทธิทางเศรษฐกิจและสังคมจะไม่อาจบรรลุเป้าหมายได้ หากประชาชนและรัฐไม่มีสิทธิในการควบคุมชีวิตและเศรษฐกิจของตนเอง สิ่งที่ต้องพิจารณาอย่างยิ่งในปัจจุบันก็คือ ในขณะที่ดูเหมือนคุณค่าร่วม (ทางเศรษฐกิจ) ของโลก คือเศรษฐกิจเสรี ซึ่งในที่สุดก็ไม่ได้เป็นคุณค่าร่วมที่แท้จริง เพราะไม่ได้ร้อยรัดสังคมเข้าด้วยกัน หากก่อให้เกิดความแปลกแยก สิทธิมนุษยชนควรเป็นคุณค่าที่ร้อยรัดจริยธรรมของมนุษย์เข้าไว้ด้วยกัน สิทธิมนุษยชนเป็นมากกว่าพันธกรณี หรือข้อผูกมัดทางกฎหมาย และไม่ใช่สิ่งที่จะเลือกที่จะปฏิบัติหรือไม่ก็ได้ รัฐที่ไม่รับคุณค่าสิทธิมนุษยชน ย่อมเป็นรัฐที่ต่อต้านประชาชน และระบบเศรษฐกิจโลกที่ไม่รับคุณค่าสิทธิมนุษยชน ก็ย่อมเป็นระบบเศรษฐกิจที่ต่อต้านประชาชนเช่นกัน

สารบัญ

หน้า

กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อภาษาไทย	ข
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	ง
สารบัญ	ญ
สารบัญภาพ	ฐ
สารบัญตาราง	ฑ
บทนำ เศรษฐกิจเสรี การปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ และผลกระทบ ต่อสิทธิทางเศรษฐกิจและสังคมในประเทศไทย	1
บทที่ 1 สิทธิมนุษยชน : แนวความคิดและการขยายตัวในระดับโลก	9
• พัฒนาการแนวคิดสิทธิมนุษยชน	10
• กระแสด้านสิทธิมนุษยชนเสรีนิยม	15
• แนวคิดและการขยายตัวของสิทธิมนุษยชนหลังสงครามโลกครั้งที่ 2	19
• กระแสด้านสิทธิมนุษยชนในฐานะแนวคิดตะวันตก	24
• สิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม และบทบาทของ องค์การสหประชาชาติและองค์การระหว่างประเทศ	25
บทที่ 2 เศรษฐกิจเสรี : จากแนวความคิดถึงการขยายตัว ในกระแสโลกาภิวัตน์	30
• แนวความคิดเศรษฐกิจเสรี (ทุนนิยม)	30
• การขยายตัวของเศรษฐกิจเสรี	33
• รุณกำลังหรือตัวละครในการขยายตัวของลัทธิ (เศรษฐกิจ) เสรีนิยม (ใหม่)	36
- กองทุนการเงินระหว่างประเทศ	37
- ธนาคารโลก	40
- ธนาคารพัฒนาแห่งเอเชีย	42
- ความตกลงว่าด้วยภาษีศุลกากรและการค้า	46
- องค์การการค้าโลก	48
- บรรษัทข้ามชาติ	50
• โลกาภิวัตน์ เศรษฐกิจเสรีและการขยายตัว	53

• ประเทศกำลังพัฒนากับเศรษฐกิจเสรี	59
บทที่ 3 ประเทศไทยกับการเข้าสู่วงจรเศรษฐกิจเสรี (ทุนนิยม)	66
• สนธิสัญญาเบาริ่งกับการเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจเสรีของประเทศไทย	66
• สหรัฐอเมริกา ธนาคารโลก กับการพัฒนาเศรษฐกิจเสรีแบบมีแผน	74
• อิทธิพลของความช่วยเหลือกับการพัฒนาเศรษฐกิจเสรี	79
• เศรษฐกิจเสรีตามแบบอย่างอเมริกัน	83
• แผนพัฒนาเศรษฐกิจ (และสังคม) แห่งชาติ	88
• ผลของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ	92
บทที่ 4 เศรษฐกิจเสรีจากระดับชาติสู่ชุมชน : กรณีศึกษาลุ่มทะเลสาบสงขลา และการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก (เขตอุตสาหกรรมมาบตาพุด-แหลมฉบัง)	99
• การศึกษาลุ่มทะเลสาบสงขลา	99
• การพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก กรณีมาบตาพุด-แหลมฉบัง	120
บทที่ 5 จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติสู่หนังสือแสดงเจตจำนง	142
• วิกฤตเศรษฐกิจ : อวสานเศรษฐกิจฟองสบู่	142
• ประเทศไทยภายใต้ IMF	151
- แนวทางการดำเนินนโยบายการคลังและการเงิน	157
- การแก้ไขและการปฏิรูประบบสถาบันการเงิน	159
- การปฏิรูปกฎหมาย	166
- การแปรรูปรัฐวิสาหกิจ	180
บทที่ 6 สิทธิทางเศรษฐกิจและสังคมภายใต้วิกฤตเศรษฐกิจการเงิน และการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ	189
• มาตรการการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ กับสิทธิทางเศรษฐกิจและสังคม	189
• สภาวะทางเศรษฐกิจ : ข้อเท็จจริงในสังคมไทย	194
• โครงการความช่วยเหลือเพื่อลดผลกระทบต่อสังคมและเพิ่มโอกาสทางการศึกษา	226

บทที่ 7 เศรษฐกิจเสรี สถาบันการเงินระหว่างประเทศ	235
การปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ กับสิทธิทางเศรษฐกิจและสังคม	
• การปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ ผลกระทบต่อสิทธิทางเศรษฐกิจและสังคม : ข้อเท็จจริงในระดับสากล	235
• เศรษฐกิจเสรี และสิทธิทางเศรษฐกิจและสังคม : กระแสด้าน	246
• เศรษฐกิจเสรี (เข้มข้น) และอนาคตของสิทธิทางเศรษฐกิจและสังคม	250
บทที่ 8 บทสรุป เศรษฐกิจเสรี สิทธิทางเศรษฐกิจและสังคม กับสิทธิชุมชน และทางออกของสังคมไทย	263
• สิทธิทางเศรษฐกิจและสังคมในฐานะสิทธิมนุษยชน : สิ่งที่รัฐต้องพิจารณา	263
• สิทธิทางเศรษฐกิจและสังคมกับสิทธิชุมชน	269
• รัฐบาลไทยกับการละเมิดกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม	274
• ทางออก : เศรษฐกิจเสรีที่คำนึงถึงความเป็นมนุษย์ และการทบทวนบทบาทของรัฐ	280
บรรณานุกรม	287
ภาคผนวก	317

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพแสดงขอบเขตในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา	116
ภาพแสดงแผนที่ทะเลสาบสงขลา	117
ภาพแสดงการใช้พื้นที่ในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา	118
ภาพแสดงจุดวิกฤตต่าง ๆ ในทะเลสาบสงขลา	119

สารบัญตาราง

	หน้า
รายชื่อบริษัทเงินทุนและบริษัทเงินทุนหลักทรัพย์จำนวน 55 แห่ง ที่ถูกระงับกิจการ	161
จดหมายแสดงเจตจำนงฯ 8 ฉบับ กับ Washington Consensus	185
Forecast of Thailand's Key Economic Indicators	196
กำลังแรงงานและการว่างงาน ในปี 1993-1998	205
สัดส่วนจำนวนบุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุขต่อหัวประชากร 1993-1997	217
จำนวนประชากรต่อบุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุข 1 คน เปรียบเทียบกับกรุงเทพฯ และจังหวัดอื่น ๆ 1994	218
จำนวนสถานประกอบการที่ปฏิบัติไม่ถูกต้องตามมาตรฐานความปลอดภัย และกระบวนการดำเนินการของเจ้าหน้าที่ 1992-1996	221
การจัดสรรฯ งบการเงินกู้มีयाาว่า 523 หมื่นล้านบาท (อย่างไม่เป็นทางการ)	232
หนี้ระหว่างประเทศของกลุ่มประเทศละตินอเมริกา	243
หนี้ระหว่างประเทศของกลุ่มประเทศอัฟริกาใต้	244
หนี้โดยรวมของประเทศโลกที่ 3	244

บทนำ

เศรษฐกิจเสรี การปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ และผลกระทบต่อสิทธิทางเศรษฐกิจและสังคมในประเทศไทย

การสิ้นสุดของสงครามโลกครั้งที่สอง นำมาซึ่งการวางระเบียบโลกใหม่ หนึ่งในพื้นฐานของระเบียบโลกใหม่ คือการนำนโยบายเศรษฐกิจใหม่ที่เน้นการพัฒนาทุนนิยม โดยประเทศมหาอำนาจที่เป็นฝ่ายชนะสงครามร่วมกันทำความตกลง ที่เรียกว่า ความตกลง Bretton Woods เพื่อจัดตั้งสถาบันกำหนดกฎเกณฑ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศขึ้น ความตกลง Bretton Woods ก่อให้เกิด IMF (International Monetary Fund) หรือกองทุนการเงินระหว่างประเทศ ซึ่งเป็นองค์กรที่สนับสนุนให้กำหนดอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราที่แน่นอนระหว่างเงินตราสกุลต่าง ๆ นอกจากนี้ ยังได้ก่อตั้งธนาคารโลก (World Bank) เพื่อให้ความช่วยเหลือในการฟื้นฟู บูรณะ และพัฒนาประเทศหลังสงคราม ทั้งสหรัฐอเมริกา ในฐานะมหาอำนาจที่ชนะสงคราม กองทุนการเงินระหว่างประเทศ และธนาคารโลก ต่างเข้าไปมีส่วนโดยตรงในการกำหนดและเสนอนโยบายเศรษฐกิจใหม่แบบเสรีนิยมแก่ประเทศต่าง ๆ

เศรษฐกิจเสรีทุนนิยมพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อประเทศอุตสาหกรรมประสบความสำเร็จในการโค่นล้มกำแพงที่ทำให้การไหลเวียนของเงินและทุนที่เคยถูกควบคุมหลายไป การเปิดเสรีทางการเงิน ในชื่อของตลาดเสรีในปี 1973 เป็นการยกเลิกการกำหนดอัตราแลกเปลี่ยนตายตัวระหว่างเงินตราของประเทศอุตสาหกรรมหลัก ๆ ประเทศที่เชื่อมั่นในประสิทธิภาพของเศรษฐกิจไร้พรมแดน ไม่ว่าจะเป็นแคนาดา เยอรมนี อังกฤษ และประเทศอื่น ๆ ต่างค่อย ๆ เปิดเสรีทางการเงินและทุน ศตวรรษที่ 1990 ถือเป็นช่วงสำคัญที่ทิศทางของเศรษฐกิจการเมืองโลกก้าวเข้าสู่ความเป็นเสรีอย่างกว้างขวางและเต็มตัว

การล่มสลายของลัทธิคอมมิวนิสต์ในช่วงต้นทศวรรษที่ 1990 กลายเป็นชัยชนะของเสรีนิยมและทุนนิยม กระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) กระชับความแข็งแกร่งของระบบทุนนิยมมากขึ้น ด้วยการผนวกและรวมศูนย์อำนาจเศรษฐกิจโลก ผ่านองค์กรการเงินและการค้าระหว่างประเทศ ภายใต้อำนาจการควบคุมของกลุ่มบริษัทข้ามชาติ ในระบบรวมศูนย์อำนาจใหม่ ซึ่งเป็นอำนาจทางเศรษฐกิจนี้ ระบบการผลิตกระจายออกไปตามประเทศด้อยพัฒนาและกำลังพัฒนา เพื่อลดต้นทุนการผลิตและการตลาด ในขณะที่อำนาจการเงินยังคงรวมศูนย์อยู่ที่บริษัทข้ามชาติไม่กี่แห่ง และด้วยระบบรวมศูนย์อำนาจทางการเงินและการปฏิบัติทางเทคโนโลยี

อิเล็กทรอนิกส์ และข้อมูลข่าวสาร ทำให้ทั้งบริษัทข้ามชาติ และสถาบันการเงินการธนาคาร เข้ามามีบทบาทและอิทธิพลอย่างสูงต่อการเคลื่อนย้ายหมุนเวียนไหลเข้า ไหลออกของเงินทุนและเงินตราต่างประเทศ

เศรษฐกิจเสรีที่มากับขบวนการโลกาภิวัตน์ซึ่งขยายไปทั่วโลก ได้ก่อให้เกิดผลกระทบที่ครอบคลุมไปในหลายมิติ ที่ Deepak Nayyar (Nayyar 1998: 57-84) ชี้ให้เห็น คือ

1. มิติทางสังคม เศรษฐกิจแบบตลาดเป็นสิ่งจำเป็นที่ขาดเสียมิได้ของขบวนการโลกาภิวัตน์ แต่ก่อให้เกิดสังคมการตลาดที่ไม่พึงปรารถนา คือการมีความเป็นอยู่ที่ดีทางวัตถุ (material well-being) หรือวัฒนธรรมวัตถุนิยม (culture of materialism)

2. มิติทางวัฒนธรรม วัฒนธรรมของทุกคนเหมือนกันหมดทั่วโลก ไม่ว่าจะเป็นเหนือ-ใต้-ออก-ตก สิ่งที่ชัดเจน คือวัฒนธรรมเสื้อยืด กางเกงยีนส์ อาหารด่วน ภาพยนตร์ฮอลลีวูด เคเบิลทีวี เพศ การหย่าร้าง การทำแท้ง รักร่วมเพศ ฯลฯ การปฏิวัติการสื่อสาร และสื่ออิเล็กทรอนิกส์มีบทบาทอย่างสูง

3. มิติทางการเมือง อธิปไตยของชาติกับการปกครองของโลก อำนาจของรัฐบาลแห่งชาติถูกลดลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งอำนาจอธิปไตยทางเศรษฐกิจ ในขณะที่ประสิทธิภาพและอำนาจของบริษัทข้ามชาติ และรัฐบาลเหนือชาติ (Supranational Government) มีอำนาจเพิ่มขึ้น เศรษฐกิจของชาติไม่อาจบริหารได้อย่างอิสระอีกต่อไป และไม่สามารถจัดการกับเศรษฐกิจโลกได้เลย

4. มิติทางสิ่งแวดล้อม ซึ่งเกี่ยวข้องกับรูปแบบการบริโภคที่ไม่ยั่งยืน มีการใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลือง ความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว และท้ายที่สุดทุกคนต่างก็จะมีทางเลือก และต้องประสบกับสิ่งแวดล้อมที่เป็นพิษภัยโดยทั่วกัน

ยิ่งไปกว่านั้น ขบวนการโลกาภิวัตน์ ทุนนิยม ตลาดเสรีที่มีธนาคารโลก กองทุนการเงินระหว่างประเทศ และล่าสุด GATT และ WTO หรือองค์การการค้าโลกที่เป็นเครื่องมือและองค์กรควบคุมให้ทุกประเทศ (สมาชิก) ใช้แนวทางปฏิบัติทางธุรกิจที่เป็นมาตรฐานเดียวกันทั่วโลก คือการเปิดเสรีทางการค้าและการลงทุน ซึ่งหมายถึงสิทธิของบริษัทที่จะลงทุนในที่ใด ๆ ได้ตามต้องการ โดยรัฐไม่อาจแทรกแซงได้ เสรีดังกล่าวนี้มิได้ยังประโยชน์ให้กับทุกประเทศ Kenishi Ohmae ชี้ให้เห็นว่า หากไม่นับรวมประเทศอุตสาหกรรมที่พัฒนาแล้ว มีประเทศกำลังพัฒนาเพียง 11 ประเทศทั่วโลกที่เข้าเป็นส่วนหนึ่งของกระแสโลกาภิวัตน์อย่างแนบแน่น คือ อาร์เจนตินา บราซิล และเม็กซิโก ในละตินอเมริกา และเกาหลี ฮองกง สิงคโปร์ ใต้หวัน จีน มาเลเซีย อินโดนีเซีย และประเทศไทย ในเอเชีย ประเทศเหล่านี้ มีสินค้าส่งออกคิดเป็น 2/3 ของสินค้าจากประเทศที่

กำลังพัฒนา และดูดซับการลงทุนถึง 2/3 ของการลงทุนในประเทศกำลังพัฒนา โดยได้รับเงินลงทุนที่ไหลไปยังประเทศกำลังพัฒนาในอัตราที่สูง ข้อเท็จจริงดังกล่าวนี้ ทำให้เห็นว่า ประเทศในเอเชียตะวันตก เอเชียกลาง และเอเชียใต้ รวมถึงประเทศในแอฟริกาและหลายประเทศในอเมริกา ได้ถูกทอดทิ้งจากระบบเศรษฐกิจใหม่ในกระแสโลกาภิวัตน์ (Ohmae 1995)

ประเทศไทยที่เชื่อหลักการของธนาคารโลกว่า การเจริญเติบโตที่แตกต่างกันของประเทศกำลังพัฒนา เป็นผลจากการเลือกยุทธศาสตร์การพัฒนาที่แตกต่างกัน ประเทศที่ต้องการให้การเจริญเติบโต(ทางเศรษฐกิจ)มีอัตราสูง จะต้องเลือกใช้ยุทธศาสตร์การพัฒนาแบบเสรีทุนนิยมซึ่งเป็นการพัฒนาแบบเปิด ที่เน้นการผลิตเพื่อการส่งออก มีนโยบายส่งเสริมการลงทุน เพื่อให้ได้เทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามา รวมทั้งให้ความสำคัญเป็นพิเศษแก่เป้าหมายการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ ทั้งการรักษาเสถียรภาพทางราคา ดุลบัญชีเดินสะพัด และการลดอัตราการเพิ่มขึ้นของประชากร พร้อมกันนั้น ประเทศเหล่านั้นจะต้องพัฒนาการค้าระหว่างประเทศ ที่เป็นจักรกลในการเจริญเติบโต มิฉะนั้น ก็จะหลุดออกจากลู่วิ่งในสังคมเศรษฐกิจโลก

ประเทศไทยได้เลือกดำเนินนโยบายเศรษฐกิจตามคำแนะนำของสถาบันการเงินระหว่างประเทศ โดยเลือกระบบเศรษฐกิจแบบเสรีทุนนิยมในการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้เชื่อมกับระบบทุนนิยมโลกมาตั้งแต่ทศวรรษ 1960 ยุทธศาสตร์การพัฒนาที่เลือกใช้ เป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาแบบเปิด (Outward-oriented strategy) พัฒนาจากการผลิตเพื่อทดแทนการนำเข้า (Import-substitution) มาเป็นการผลิตอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก (Export-promotion) โดยเฉพาะตั้งแต่ทศวรรษที่ 1970 เป็นต้นมา และเมื่อภาครัฐลดบทบาทการแทรกแซงกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ด้วยการถ่ายโอนกิจการและการผลิตของรัฐให้แก่ภาคเอกชน (Privatization) และด้วยการลดการควบคุมและกำกับ (Deregulation) กิจกรรมประเภทต่าง ๆ ตั้งแต่ปี 1989 เป็นต้นมา ประเทศไทยก็เข้าสู่กระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจแบบเปิดบนพื้นฐานของเศรษฐกิจเสรีทุนนิยมอย่างเต็มตัว โดยเฉพาะเมื่อมีการปล่อยเสรีทางการเงินให้ปลอดจากการควบคุมของรัฐในเวลาต่อมา

เช่นเดียวกับประเทศอื่น ๆ หลายประเทศในเอเชียตะวันออกและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่เลือกยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจแบบเสรีทุนนิยม และได้มีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจอย่างสูง ในรอบ 20 ปีที่ผ่านมา เศรษฐกิจไทยเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว รายได้ประชาชาติเพิ่มขึ้นเป็นสามเท่าภายในเวลา 10 ปี ปัจจุบัน โรงงานไทยผลิตสินค้านานาชนิดป้อนเข้าสู่ตลาดโลก ไม่ว่าจะเป็นสินค้าอาหาร หรือผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

แห่งชาติฉบับที่ 8 เคยวางเป้าหมายไว้ว่า ประเทศไทยจะเจริญเติบโตเป็นประเทศที่มีระบบเศรษฐกิจขั้นแนวหน้าใหญ่เป็นอันดับแปดของโลกในปี 2020

ในท่ามกลางความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ประเทศไทยได้เปิดเสรีทางการค้า การลงทุน และการเงิน สามารถดึงดูดเงินลงทุนจำนวนมากเข้าสู่ประเทศ นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจแบบเสรีทุนนิยม ที่เน้นการพัฒนาอุตสาหกรรม ซึ่งเริ่มมากกว่า 4 ทศวรรษ ตามคำแนะนำของธนาคารโลกในช่วงปลายทศวรรษที่ 1950 ค่อย ๆ พัฒนาขึ้นเป็นลำดับ พร้อม ๆ กับการเปิดประเทศ ที่ก้าวถึงจุดสูงสุดในต้นทศวรรษที่ 1990 ได้ผลักดันให้ทุกมิติของสังคม เศรษฐกิจไทยก้าวไปเชื่อมโยงอย่างแนบแน่นกับเศรษฐกิจการเมืองโลก ภายใต้ทุนนิยมอุตสาหกรรมและเศรษฐกิจเสรี

รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ ชี้ให้เห็นว่า โดยทั่วไป การผนวกอย่างแนบแน่นกับขบวนการโลกาภิวัตน์และเศรษฐกิจทุนนิยมโลก จะก่อให้เกิดปัญหาพื้นฐานในการดำเนินนโยบายรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจอย่างน้อย 3 ประการ คือ

1. ขบวนการโลกาภิวัตน์ทำให้ความผันผวนภายนอกประเทศ (external shock) ก่อผลกระทบต่อนโยบายภายในประเทศได้ง่ายและรวดเร็วขึ้น โดยเฉพาะเมื่อขนาดของการเปิดประเทศมีมาก
2. เมื่อการเปิดประเทศขยายตัวมากขึ้น ประสิทธิภาพของเครื่องมือทางการเงิน การคลังในการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจมหภาคจะถูกลดทอนลง
3. ในกระบวนการโลกาภิวัตน์ รัฐบาลจะต้องสนใจการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจมากเป็นพิเศษ ด้วยเหตุที่ระบบเศรษฐกิจง่ายที่จะได้รับผลกระทบจากความผันผวนจากภายนอกประเทศ ผลที่ตามมาก็คือ เป้าหมายการแก้ปัญหาความยากจน และเป้าหมายความเป็นธรรมในการกระจายรายได้ถูกละเลยมากกว่าปกติ เนื่องจากในกระแสเศรษฐกิจเสรีทุนนิยมในขบวนการโลกาภิวัตน์ ก่อให้เกิดการโน้มเอียงในการให้ความสำคัญแก่เป้าหมายทางเศรษฐกิจมากกว่า

ตามผลการศึกษาของ รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ (รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ 2540) กรณีของประเทศไทย เป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของผลของการเลือกใช้แนวทางเศรษฐกิจเสรีทุนนิยม การผ่อนคลายการกีดกันทางการค้าที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะหลังวิกฤตการณ์น้ำมันครั้งที่สองในปี 1979 ยุทธศาสตร์การพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก เมื่อผนวกกับการลดการปกป้องคุ้มครองอุตสาหกรรมภายในประเทศ และการปลดปล่อยการผูกขาดในหลายอุตสาหกรรม ส่งผลกระทบถึง

ประชาชนอย่างรุนแรง และเมื่อการผลิตเพื่อการส่งออกขยายตัวอย่างรวดเร็ว เป็นผลให้ประชาชนเชื่อมสัมพันธ์กับระบบทุนนิยมโลกมากขึ้น ความปรวนแปรของระบบทุนนิยมโลกสามารถส่งผลกระทบอย่างมากต่อประเทศไทย ในทางกลับกัน ความแปรปรวนของระบบเศรษฐกิจไทยก็มิส่งผลกระทบต่อประเทศอื่น ๆ ภายนอกอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ยิ่งไปกว่านั้น การเลือกใช้ยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ไม่สมดุลค่อย ๆ สร้างแรงกดดันแก่ภาคประชาชน และรุนแรงขึ้นตามลำดับเมื่อที่ดินและทรัพยากรค่อย ๆ ร่อยหรอลง ประชาชนเริ่มจัดสรรเวลาใหม่ เงินเข้ามามีบทบาทมากกว่าการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สภาวะแรงงานในชนบทเปลี่ยนจากการนำแรงงานมาแลกแรงงาน เป็นการว่าจ้างแรงงานแลกกับค่าจ้าง ทั้งในและนอกภาคการเกษตร มีการอพยพแรงงานเข้าสู่เมือง การเติบโตของธุรกิจคนกลางเพื่อหางาน เกื้อกูลให้เกษตรกรที่ยากจนย้ายถิ่นเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ มีการย้ายถิ่นของแรงงานสตรี การส่งออกแรงงานไทย สิ่งเหล่านี้นอกจากจะเป็นปัจจัยในการทำลายสถาบันครอบครัวแล้ว ยังเป็นที่มาของขบวนการค้ามนุษย์ที่มีเครือข่ายโยงใยทั้งในและนอกประเทศ

ภาวะเช่นนี้รุนแรงและชัดเจนขึ้น เมื่อการเติบโตของเศรษฐกิจฟองสบู่ในช่วงหลังปี 1986 เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว คลื่นเศรษฐกิจนี้ มีผลกระทบต่อประชาชนอย่างสูง การเก็งกำไรซื้อขายที่ดินขยายตัวอย่างมาก เกษตรกรสูญเสียที่ดินด้วยไม่อาจต้านทานพลังตลาดและกระแสบริโภคนิยม ภาคธุรกิจประสานกับพลังทุนนิยมแย่งชิงทรัพยากรจากประชาชน มีการบุกรุกที่ดินป่าสงวนอย่างกว้างขวาง ความรู้สึกถึงความไม่เป็นธรรมแผ่ซ่านไปทั่วทั้งสังคม ในสถานการณ์เช่นนี้ สิทธิของประชาชนที่จะมีความเป็นอยู่ที่ดี สิทธิในการพัฒนาตนเองและสังคมไปพร้อม ๆ กันถูกละเมิดอย่างไม่มีหนทางช่วย

วิกฤตที่เกิดขึ้นตั้งแต่กลางปี 1997 นอกจากจะชี้ให้เห็นการพัฒนารูปแบบเปลี่ยนแปลงที่ไม่อาจแยกกันได้ ระหว่างการเปลี่ยนแปลงภายในของประเทศไทย เศรษฐกิจการเมืองระดับภูมิภาค และระดับโลกแล้ว ยังแสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งที่อยู่ในโครงสร้างเศรษฐกิจสังคมไทยที่มีวิวัฒนาการต่อเนื่องมาเป็นลำดับ อาจกล่าวได้ว่า วิกฤตการณ์ที่เป็นอยู่ เป็นผลพวงของปัญหาที่สะสมมาตั้งแต่ต้นทศวรรษที่ 1960 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติแทบทุกฉบับ โดยเฉพาะนับตั้งแต่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 เป็นต้นมา ต่างก็ยอมรับว่า ภายใต้อันตรายที่ก้าวตามคำแนะนำของธนาคารโลก ได้ก่อให้เกิดผลเสียอย่างมากมาย เช่น ปัญหาความยากจน การล่มสลายของชนบท ช่องว่างรายได้ และความเสื่อมโทรมของทรัพยากร

ทิศทางเศรษฐกิจของประเทศไทยและอีกหลายประเทศในเอเชีย ที่พลิกผันจากที่เคยประสบความสำเร็จอย่างสูง เป็นวิกฤตการณ์ในช่วงปี 1997 วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจการเงิน ผลักดันให้ประเทศไทยต้องกู้เงินจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ และเป็นลูกหนี้ของสถาบันการเงินระหว่างประเทศอีกหลายแห่ง ไม่ว่าจะเป็นธนาคารโลก ธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย และกองทุนความร่วมมือทางเศรษฐกิจโพ้นทะเล ซึ่งหมายถึงว่า รัฐบาลไทยจะต้องยอมรับเงื่อนไขที่สถาบันการเงินเหล่านั้นกำหนดไว้ โดยเฉพาะมาตรการการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ ได้แก่ การปรับนโยบายการเงินการคลัง การเงินระหว่างประเทศ การฟื้นฟูภาคการเงิน การแปรรูปรัฐวิสาหกิจ การบริการทางสังคม และกรอบกฎหมาย โดยทั่วไป การปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ ดังกล่าวนี้อาจส่งผลกระทบต่อภาคสังคม โดยเฉพาะขีดความสามารถของรัฐลูกหนี้ ในการสร้างความมั่นคงทางความเป็นอยู่ให้กับประชาชนส่วนใหญ่ที่ยากจนของประเทศ ในขณะที่การปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจอาจนำมาซึ่งเสถียรภาพทางการเงินได้ แต่ผลในทางลบก็คือความเสื่อมถอยของการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ทางสังคม

ผลในทางลบของการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์ คือความเสื่อมถอยของการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ทางสังคม ที่เห็นชัดเจนคือ การศึกษา การจ้างงาน สวัสดิการทางสังคม และโภชนาการ ในสถานการณ์เช่นนี้ สิทธิมนุษยชนทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของประชาชนกำลังถูกคุกคาม ยิ่งไปกว่านั้น สังคมไทย ชีวิตคนไทย และสิทธิมนุษยชนจะถูกผลักห่างจากมาตรฐานสากลซึ่งกำหนดไว้ในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมมากขึ้นทุกที

ในกระบวนการแห่งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และในภาวะแห่งวิกฤตในปัจจุบัน ปัญหาสิทธิมนุษยชนซึ่งเป็นประเด็นที่มีพลวัตและมีปฏิสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ในแต่ละขณะ ย่อมเปลี่ยนแปลงไปด้วย ปรากฏการณ์ที่เห็นค่อนข้างชัดเจน คือปัญหาสิทธิมนุษยชนที่เคยวนเวียนอยู่กับเรื่องสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลและสิทธิทางการเมือง ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญก่อน 14 ตุลาคม 1973 เริ่มเปลี่ยนไปเป็นเรื่องของความเป็นธรรมและสิทธิทางเศรษฐกิจสังคม ในบริบทแห่งการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะในช่วงทศวรรษที่ 1990 เมื่อประเทศไทยเดินเข้าสู่วงจรเศรษฐกิจการเมืองโลกด้วยการเปิดวิเทศธนกิจ จนตกอยู่ในห้วงแห่งความหายนะนี้เอง ที่ โครงการวิจัยเศรษฐกิจเสรี การปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ และผลกระทบต่อสิทธิทางเศรษฐกิจและสังคมในประเทศไทย มุ่งจะศึกษา เพื่อทำความเข้าใจ ทบทวน และประเมินถึงผลกระทบของกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจแบบเสรี รวมถึงการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจตามเงื่อนไขเงินกู้

ของสถาบันการเงินระหว่างประเทศ ที่มีต่อสิทธิมนุษยชนของประชาชนไทย โดยเฉพาะสิทธิในทางเศรษฐกิจ สังคม และสิทธิในการพัฒนา โดยมีกรอบความคิดพื้นฐานที่ว่า

1. ยุคของการครอบโลก (Globalization) โดยนโยบายการเปิดเสรีทางการเงิน การค้า และการผลิต ได้ขยายช่องว่างระหว่างประเทศที่พัฒนาแล้วและประเทศที่กำลังพัฒนาให้ห่างออกไปยิ่งขึ้น และส่งผลให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเทศกำลังพัฒนารุนแรงขึ้น

2. ความขัดแย้งในโครงสร้างทางเศรษฐกิจสังคมไทยที่มีวิวัฒนาการต่อเนื่องมาเป็นลำดับนับแต่ประเทศไทยเริ่มใช้นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจแบบเสรีทุนนิยม ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและสิทธิมนุษยชน เริ่มจากปัจจัยที่อยู่นอกเหนือการควบคุมของสังคมไทย คือความเข้มข้นในการแข่งขันทางเศรษฐกิจของโลก และอำนาจของรัฐไทยที่ลดน้อยลงเบื้องหน้าบรรษัทข้ามชาติและสถาบันการเงินระหว่างประเทศ มีผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อสิทธิมนุษยชนและคุณภาพชีวิตของคนไทย

3. สิทธิมนุษยชนเป็นเรื่องของพลวัต ที่สัมพันธ์เชื่อมโยงกับสภาพความเป็นจริงทางเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม รวมถึงประสบการณ์ทางประวัติศาสตร์ของแต่ละสังคม สังคมไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น จนกระทั่งถึงจุดวิกฤตในปัจจุบัน ในภาวะเช่นนี้ สิทธิมนุษยชนจะต้องได้รับการทบทวน โดยเฉพาะสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมของประชาชนไทย เมื่อเทียบกับมาตรฐานสากลที่อยู่บนพื้นฐานของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ซึ่งประเทศไทยได้ให้สัตยาบันแล้ว

4. การปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจมีผลกระทบต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคมของประชาชนในหลายด้าน โดยเฉพาะเมื่อโครงการซึ่งเคยเป็นประโยชน์กับประชาชนส่วนใหญ่ที่ยากจนและไม่มีอำนาจต่อรองทางการเมืองถูกตัดทอนไป ในสถานการณ์เช่นนี้ สิทธิมนุษยชนซึ่งเป็นเรื่องที่เชื่อมโยงกับพื้นฐานของสิทธิในชีวิตและการพัฒนาตนเองของประชาชนที่ต้องเผชิญกับปัญหาการลิดรอนในบริบทและรูปแบบที่แตกต่างกันไปกำลังถูกคุกคามอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ และผลกระทบดังกล่าวนี้ นอกจากจะเป็นการละเมิดกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมแล้ว ยังเป็นการละเมิดรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยที่รับรองสิทธิชุมชนด้วย

การศึกษาในบทแรกและบทที่สอง จะเริ่มต้นจากการศึกษาทบทวนแนวคิด พัฒนาการ และการขยายตัวของสิทธิมนุษยชน สิทธิทางเศรษฐกิจและสังคม และเศรษฐกิจเสรีในกระแสโลกาภิวัตน์ ที่ทั้งสิทธิมนุษยชนและเศรษฐกิจเสรีเป็นกระแสที่ขยายตัวไปอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ในบทที่สาม จะมุ่งเน้นการเข้าสู่วงจรเศรษฐกิจเสรีของประเทศไทย นับแต่มีการลงนามในสัญญาเบาริ่ง เมื่อปี 1855 นับแต่นั้น การผูกขาดทางเศรษฐกิจที่เคยอยู่ในการควบคุมของ

ราชสำนักก็ถูกทำลายพร้อม ๆ กับที่เอกชนเข้ามามีบทบาทในเศรษฐกิจไทยมากขึ้น ด้วยการส่งเสริมของรัฐตามแนวทางเศรษฐกิจเสรี เมื่อรัฐบาลไทยนำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติมาใช้ตั้งแต่ปี 1961 การขยายตัวของเศรษฐกิจเสรี(ทุนนิยม) ในประเทศไทยก็ขยายตัวเข้าไปในทุกส่วนของสังคม ทั้งในลักษณะวิวัฒนาการและเร่งจังหวะ และเข้มข้นมากขึ้นในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 การศึกษากรณีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและปัญหาของคนลุ่มทะเลสาบสงขลา และภาคตะวันออก ซึ่งมีการพัฒนาอุตสาหกรรมอย่างเข้มข้น ที่ปรากฏในบทที่สี่ ชี้ให้เห็นถึงจังหวะก้าวทั้งของเศรษฐกิจเสรีและวิถีชีวิตของประชาชนภายใต้เศรษฐกิจเสรีที่เริ่มเห็นปัญหาและผลกระทบชัดเจนขึ้น

ในขณะที่เศรษฐกิจเสรีพัฒนาไปอย่างกว้างขวาง และเศรษฐกิจไทยเข้าไปเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจโลกอย่างแนบแน่นนั้น ความเร่งรีบเข้าสู่ขบวนการเศรษฐกิจเสรี โดยเฉพาะนับแต่ทศวรรษที่ 1980 เป็นต้นมา เมื่อมีการเปิดวิเทศธนกิจโดยไม่มีความพร้อม ทั้งในแง่สถาบันและการจัดการ ส่งผลให้ประเทศไทยต้องประสบกับวิกฤตทางเศรษฐกิจการเงินอย่างรุนแรง จนต้องขอความช่วยเหลือจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศและสถาบันการเงินระหว่างประเทศอื่น ๆ ภายใต้เงื่อนไขของการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจนี้เองที่บทที่ห้าและบทที่หกพยายามศึกษาวิเคราะห์ การปฏิบัติตามเงื่อนไข และผลกระทบต่อสิทธิทางเศรษฐกิจและสังคมของคนไทยที่เกิดจากการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะสิทธิทางการศึกษา สาธารณสุข และสิทธิในการมีงานทำของประชาชนคนไทย

ในบทที่เจ็ด การศึกษาเน้นให้เห็นว่า สถานการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศไทยไม่ได้เป็นกรณีโดดเดี่ยว แต่เป็นประสบการณ์ที่หลายประเทศที่รับนโยบายเศรษฐกิจเสรีและเงื่อนไขในการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจมาใช้เคยเผชิญมาแล้ว ในขณะที่แรงผลักดันการเปิดเสรี โดยเฉพาะในการลงทุนและการค้าเป็นไปอย่างเข้มข้น ภายใต้กฎกติกาโลกใหม่ทางเศรษฐกิจที่ประเทศไทยเป็นส่วนหนึ่งด้วยกำลังเคลื่อนไปอย่างยากที่จะก้าวทัน อนาคตของสิทธิทางเศรษฐกิจและสังคมถูกคุกคามมากขึ้น บทสรุปในบทที่แปด ชี้ให้เห็นว่า สิทธิทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นสิทธิมนุษยชนอย่างแท้จริง และแบ่งแยกไม่ได้จากสิทธิประเภทอื่น ๆ กับมีความเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับสิทธิชุมชน ในขณะเดียวกันก็พยายามวิเคราะห์ให้เห็นถึงสภาพการละเมิดสิทธิมนุษยชนภายใต้การปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจโดยรัฐไทย พร้อมทั้งพยายามพิจารณาว่า ในสถานการณ์ที่ดูเหมือนเศรษฐกิจเสรีและสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะสิทธิทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นเส้นขนานนี้ ประเทศไทยจะมีทางออกอย่างไร

บทที่ 1

สิทธิมนุษยชน : แนวความคิด และการขยายตัวในระดับโลก

ความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ เช่น การครอบ
โลกทางเศรษฐกิจ (Economic globalisation) และสิทธิมนุษยชน (Human rights) โดยเฉพาะ
สิทธิทางเศรษฐกิจและสังคมไม่อาจมองเห็นได้ชัดเจนในทันที ส่วนหนึ่งเป็นเพราะว่าสิทธิทาง
เศรษฐกิจโดยตัวมันเองไม่ได้รับความสำคัญมากนักในเวทีสิทธิมนุษยชน และอีกส่วนหนึ่งเป็น
เพราะความเชื่อมโยงระหว่างแนวโน้มทางเศรษฐกิจกับสิทธิทางการเมืองและสิทธิพลเมืองอื่น ๆ ดู
คลุมเครือและยากที่จะแยกแยะ แม้ในความเป็นจริงทั้งสองส่วนจะเชื่อมโยงกันอย่างใกล้ชิด

เป็นที่น่าสังเกตว่า ในเรื่องสิทธิมนุษยชน ประเด็นเรื่องสิทธิทางเศรษฐกิจและ
สังคมดูจะเป็นเรื่องที่เต็มไปด้วยความขัดแย้ง ทั้งในทางแนวความคิดและในเชิงเทคนิค นักวิชาการ
บางคน เช่น Maurice Cranston เห็นว่า สิทธิทางเศรษฐกิจและสังคมไม่ใช่สิทธิมนุษยชน
(Cranston 1976) สำหรับนักกฎหมายสิทธิมนุษยชน สิทธิมนุษยชนประเภทนี้ไม่อาจฟ้องร้องและ
ตัดสินในทางกฎหมายได้ (ไม่ justiciable) ตัวอย่างปัญหาดังกล่าวเป็นคำอธิบายว่า ทำไมนัก
สิทธิมนุษยชนส่วนหนึ่งจึงไม่เห็นว่าการฉ้อราษฎร์บังหลวงหรือการกดขี่ทางสังคมเป็นเรื่องน่าห่วงเท่ากับที่นัก
เศรษฐศาสตร์ นักสังคมวิทยา หรือนักสิ่งแวดล้อมกังวลกันอยู่ ตัวปฏิกณียาสากล่าวด้วยสิทธิ
มนุษยชนก็กล่าวถึงสิทธิทางเศรษฐกิจและสังคมไว้เพียง 5 ข้อ ในจำนวน 30 ข้อ หัวใจสำคัญของ
ปฏิกณียาสาฯ คือ สิทธิทางการเมืองและสิทธิพลเมือง สิ่งที่น่าห่วงอย่างยิ่งในช่วงกว่าทศวรรษที่
ผ่านมาก็คือ สิทธิทางเศรษฐกิจและสังคมถูกละเลยในแทบทุกสังคม

การทำความเข้าใจพัฒนาการของสิทธิมนุษยชนและเศรษฐกิจเสรีในระดับโลก มี
ความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการทำความเข้าใจพัฒนาการของระบบเศรษฐกิจเสรีและผลกระทบต่อ
สิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะสิทธิทางเศรษฐกิจและสังคมในประเทศไทย รายงานในบทนี้จะได้
ศึกษาแนวความคิดและการขยายตัวของสิทธิมนุษยชน โดยเริ่มจากพัฒนาการของแนวคิดสิทธิ
มนุษยชนและการขยายตัวของสิทธิมนุษยชน และสถานะของสิทธิมนุษยชนในระดับโลก

พัฒนาการแนวความคิดสิทธิมนุษยชน

ความคิดเกี่ยวกับ “สิทธิ” หรือ “สิทธิมนุษยชน” อาจถือได้ว่าเป็นแนวความคิดที่ค่อนข้างใหม่ ในงานของ Plato หรือ Aristotle ไม่มีการกล่าวถึงสิทธิอย่างชัดเจน Plato เชื่อใน “ความยุติธรรมที่สมบูรณ์” ซึ่งจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อแต่ละคนในรัฐ/สังคมทำตามหน้าที่ที่เหมาะสมสำหรับแต่ละคน คือการแบ่งงานตามความถนัดตามธรรมชาติ ความยุติธรรมที่ Plato กล่าวถึงยังคงถูกเถียงกันว่าเป็นความยุติธรรมในตัวบุคคล หรือความยุติธรรมในรัฐ หากพิจารณาแนวคิดของ Plato แล้ว น่าจะหมายถึงทั้งสองส่วน เพราะรัฐคือภาพขยายของมนุษย์ และถ้าเป็นเช่นนั้น แนวคิดของ Plato ก็ถือเป็นแนวคิดพื้นฐานของสิทธิมนุษยชนส่วนหนึ่ง

เช่นเดียวกับ Plato Aristotle ให้ความสำคัญกับความยุติธรรมโดยธรรมชาติ แต่ที่ถกเถียงกันมากคือการตีความความยุติธรรมทางการเมืองของ Aristotle ซึ่งมองว่าเป็นความยุติธรรมระหว่างคนที่มีอิสระเท่าเทียมกับผู้ที่ไม่มีชีวิตร่วมกัน โดยมุ่งถึงความสามารถพึ่งตนเองและความยุติธรรมโดยเปรียบเทียบ เช่นในความสัมพันธ์ที่เหมาะสมระหว่างนายกับทาส บิดากับบุตร สามีกับภรรยา (สมบัติ จันทรวงศ์ 2520) ใน Nichomachean Ethics เรามองเห็นว่า สังคมของ Aristotle เป็นสังคมที่มีชนชั้น ไม่ใช่มนุษย์ทุกคนจะได้รับการยอมรับว่าเท่าเทียมกัน ความยุติธรรมถูกกำหนดโดยธรรมชาติและกฎสากลของสังคมมนุษย์ ทั้งความยุติธรรมและความอยุติธรรมเปลี่ยนแปลงได้ แต่ “สิ่งที่เป็นความยุติธรรมโดยธรรมชาติเป็นสิ่งที่มีพลังอย่างเดียวกันทุกหนแห่งและไม่ขึ้นอยู่กับว่าใครจะมองว่ายุติธรรมหรือไม่” นอกจากนั้น Aristotle ยังกล่าวถึงความยุติธรรมโดยกฎหมาย กฎหมายหรือธรรมนุญซึ่งมนุษย์ใช้ในการปกครองตนเอง ซึ่งมีอยู่เพียงโดยความตกลงหรือสัญญา Aristotle ย้ำว่า เพราะธรรมชาติของมนุษย์เป็นสากล จึงมีธรรมนุญฉบับเดียวที่ดีที่สุดในทุกหนแห่ง (Winston 1989: 3) กล่าวกันว่า Aristotle เป็นผู้เริ่มทฤษฎีกฎธรรมชาติ

แนวความคิดว่ากฎธรรมชาติครอบคลุมความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ในสังคม นับได้ว่ามีอิทธิพลอย่างสูงต่อนักคิดรุ่นต่อ ๆ มา หลังจากยุคสโตอิกจนถึงนักปราชญ์คริสเตียน St. Thomas Aquinas (1220-1274) เชื่อว่า “กฎธรรมชาติ” ก็คือกฎที่มนุษย์ไม่ว่าจะอยู่ที่ไหนจะรู้ว่าโดยกฎธรรมชาติ มนุษย์เป็นผู้มีเหตุผล รับรู้ด้วยตัวเองว่าอะไรถูก อะไรผิด สำหรับ Thomas Aquinas มนุษย์เป็นสัตว์สังคมโดยธรรมชาติ พระเจ้าประสงค์ให้มนุษย์พัฒนา “ความรู้โดยธรรมชาติ” ซึ่งได้แก่ความสามารถที่จะหาเหตุผลจาก “หลักการสากลไปหาสิ่งซึ่งเกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่อันดีของเขาโดยเฉพาะ” (สมบัติ จันทรวงศ์ 2520: 201) ทั้งนี้ เพราะมนุษย์นั้นโดยคำนิยามแล้วคือผู้มีเหตุผล อย่างไรก็ตาม มนุษย์ต่างกันไปในความมีเหตุผล การเข้ามามีส่วนร่วมของกฎอมตะ (อันเป็นกฎที่เป็นรากฐานที่แท้จริงของกฎทั้งหมด) ในเหตุผลของมนุษย์จึงแตกต่างกันไป

ด้วย แต่ Thomas Aquinas เชื่อว่า ทุกสิ่งทุกอย่างในโลก ไม่ว่าจะเป็นความแตกต่างหรือความไม่เท่าเทียมในจักรวาลมาจากพระเจ้า การปกครองทางโลก (อาณาจักร) ในหนึ่ง เป็นการปกครองของพระเจ้า และเป็นไปเพื่อสิ่งที่ดี แนวความคิดดังกล่าวนี้ดูเหมือนจะสนับสนุนอำนาจของศาสนจักรเหนืออำนาจอาณาจักร จนกระทั่งถึงยุคแห่งแสงสว่าง (Enlightenment)

แม้จะมีความเข้าใจกันในระดับหนึ่งว่า Aristotle และ Thomas Aquinas เป็นต้นกำเนิดของทฤษฎีกฎธรรมชาติ แต่ทั้งสองคน (รวมถึง Plato) ไม่ได้มีการกล่าวถึง "สิทธิ" อย่างชัดเจน บางทีนักปราชญ์ที่เริ่มแนวคิดเรื่องความถูกต้อง (right-jus) ในความหมายปัจจุบันอาจเป็น William of Ockham (1290-1349) ซึ่งมองว่า กฎธรรมชาติ คือพลังของแต่ละบุคคลที่สามารถทำให้สอดคล้องกับเหตุผลที่ถูกต้อง โดยไม่มีข้อตกลงหรือสัญญา (Golding 1978: 44-50) คำว่า jus เชื่อมโยงกับคำว่า ยุติธรรม (justice) และถูกนำมาใช้เพื่อแสดงถึงสิ่งที่ถูกต้อง (just หรือ right) นักคิดคนต่อ ๆ มา เช่น นักมนุษยนิยม อย่าง Pico Della Mirandola (1463-1494) ปฏิเสธแนวคิดของ Aristotle ในเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ที่เป็นอมตะ และชี้ให้เห็นว่า สวรรค์ของมนุษย์คือความเปลี่ยนแปลง แต่ด้วยความมีเหตุผลและเจตนาธรรมะเสรี มนุษย์จึงสามารถกำหนดธรรมชาติและชะตาตนเองได้ แนวคิดมนุษยนิยมรวมกับลัทธิกฎธรรมชาติและลัทธิ "สิทธิ" ในฐานะอำนาจหรือพลังที่เริ่มเกิดขึ้นในยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการ (Renaissance) ช่วยสร้างรากฐานความคิดความเชื่อในปัจจุบันเกี่ยวกับความเป็นอิสระของปัจเจก (Individual autonomy) สิทธิของปัจเจกในการควบคุมชีวิตตนเองอย่างอิสระจากการแทรกแซงจากสังคม ผู้ที่มีอิทธิพลต่อแนวความคิดสายนี้คือ นักมนุษยนิยมชาวดัตช์ Hugo Grotius ที่มอง "jus" ในแง่ที่เกี่ยวข้องกับกฎธรรมชาติ และใช้กำหนดแนวประเพณีปฏิบัติทั้งสำหรับปัจเจกและรัฐ

ความหมายของสิทธิธรรมชาติ (natural rights) ถูกนำมาใช้อย่างกว้างขวางในงานของนักคิดในยุคแห่งแสงสว่างในยุโรป ที่สำคัญได้แก่ Thomas Hobbes, John Locke, Jean-Jacques Rousseau, Emmanuel Kant และ Thomas Paine เป็นต้น

ยุคแห่งแสงสว่างเป็นยุคที่มีการก่อตัวของรัฐ-ชาติ ซึ่งถูกใช้เป็นเวทีในการปกป้องสิทธิของอาณาจักรจากศาสนจักรหรืออำนาจของสันตะปาปา คริสตศาสนาซึ่งรุ่งเรืองในยุคกลาง กำลังถูกท้าทายจากแนวคิดของรัฐ-ชาติสมัยใหม่ และเป็นยุคที่ลัทธิเทวสิทธิ์ถูกท้าทายโดยนักคิดสำนักกฎธรรมชาติ ความเป็นเอกภาพทางการเมืองถูกพัฒนาให้แข็งแกร่งขึ้นโดยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ซึ่งมีความเชื่อมโยงกับศาสนจักรน้อยลง แต่การค้าและกิจการเกี่ยวกับอาณาจักรของรัฐชาติได้ทำลายความจงรักภักดีต่อศักดินาสมัยเก่าลง

Hugo Grotius (1583-1645) ในงานเขียนของเขาชื่อ *On Laws of War and Peace* (1625) ซึ่งสำหรับนักกฎหมายถือว่าเป็นพื้นฐานของกฎหมายระหว่างประเทศสมัยใหม่ ด้วยอิทธิพลของนักทฤษฎีธรรมชาติสมัยกรีกและโรมัน และด้วยความต้องการที่จะทำให้สงครามศาสนาล้นสุดลง Grotius ได้พัฒนาทฤษฎีสงครามที่เป็นธรรมขึ้น เขาแยกกฎหมายของประชาชาติ (laws of nations) ออกจากกฎหมายของรัฐ (Laws of states) กฎหมายของประชาชาติกำหนดแนวประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องของมนุษย์ไม่เพียงในแต่ละรัฐเท่านั้น แต่รวมถึงสังคมมนุษย์ในวงกว้าง ซึ่งรัฐเป็นส่วนหนึ่งด้วย แต่กฎหมายของประชาชาตินี้เป็นเพียงกติกากฎเกณฑ์ทางสังคมที่ไม่มีผลบังคับทางกฎหมาย ในขณะที่กฎหมายแห่งรัฐมีผลบังคับให้ต้องปฏิบัติตามกฎหมายประชาชาติเพียงบอกว่าการกระทำใดที่สามารถทำได้ และการผูกมัดเข้าด้วยกันด้วยกฎหมายแห่งธรรมชาติและเหตุผลจะก่อประโยชน์อะไร ทฤษฎีของ Grotius แสดงให้เห็นว่าอย่างไรจึงเป็นสงครามที่ยุติธรรมและไม่ยุติธรรม เขาเรียกร้องให้ผู้นำของรัฐคำนึงถึงการประพฤติปฏิบัติระหว่างสงคราม อิทธิพลของ Grotius ที่มีต่อกฎหมายระหว่างประเทศและสิทธิมนุษยศดกทอดมาจนถึงปัจจุบัน

Thomas Hobbes (1588-1679) ในหนังสือเรื่อง *The Leviathan* Hobbes พยายามสร้างระบบแห่งสันติภาพ ด้วยการชี้ให้เห็นว่า ปัจเจกเมื่อได้ทำสัญญาสังคม/ประชาคมควรได้รับการประกันสิทธิในชีวิตของเขา เช่น สิทธิในความปลอดภัย ความจำเป็นดังกล่าวนี้สำคัญยิ่งถึงขนาดที่ปัจเจกเลือกที่จะมอบอำนาจทั้งหมดให้แก่ผู้มีอำนาจสูงสุดในรัฐ เพื่อแลกกับการคุ้มครองที่มีประสิทธิภาพ Hobbes เน้นว่า หากผู้ปกครองไม่อาจทำหน้าที่ได้ หรือเป็นผู้คุกคามชีวิตของพลเมืองเสียเอง สัญญาดังกล่าวก็ถือว่าเป็นโมฆะ ถึงแม้ Hobbes จะให้เพียงมาตรฐานขั้นต่ำแก่สิ่งที่เรียกว่าสิทธิขั้นพื้นฐาน แต่ความคิดของเขาในยุคนั้นถือเป็นความคิดปฏิวัติเลยทีเดียว ในการวางอำนาจสูงสุดหรืออำนาจอธิปไตยบนพื้นฐานของสิทธิธรรมชาติ Hobbes ได้เปิดประตูไปสู่การถกเถียงกันไปอีก 300 ปีต่อมา ถึงพื้นฐานสิทธิมนุษยชนในสำนักเสรีนิยม และนำไปสู่สิทธิมนุษยชนที่ถือเป็นสิทธิรุ่นแรก คือสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง

ปี 1679 Habeas Corpus Act ได้รับการประกาศใช้ในอังกฤษ พระราชบัญญัติฉบับนี้ถือเป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษรฉบับสำคัญของอังกฤษที่บัญญัติขึ้นเพื่อแก้ไขการละเมิดสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลที่กระทำโดยรัฐ อีก 10 ปีต่อมา กฎหมายเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนอีกฉบับหนึ่ง คือ English Bill of Rights (1689) ก็ได้รับการประกาศ กฎหมายฉบับนี้บัญญัติสิทธิและเสรีภาพของประชาชนอังกฤษ และยุติปัญหาการแยกตัวภายใต้ราชวงศ์อังกฤษ กฎหมายฉบับนี้เป็น

ผลจากการต่อสู้ช่วงชิงระหว่างกษัตริย์อังกฤษและรัฐสภา ซึ่งในที่สุดทำให้สถาบันกษัตริย์จะต้องถูกตรวจสอบโดยรัฐสภา และให้เสรีภาพแก่พลเมืองอังกฤษจากการถูกคุกคามโดยรัฐบาลที่ไม่ชอบธรรม หนึ่งในหลายบทบัญญัติของกฎหมายฉบับนี้คือ การเลือกตั้งจะต้องเป็นไปอย่างอิสระ และสมาชิกรัฐสภาจะต้องมีเสรีภาพในการแสดงออกอย่างสมบูรณ์ สิ่งที่จะลืมไม่ได้ก็คือ พื้นฐานของกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนของอังกฤษมาจาก Magna Carta (1215)

John Locke (1632-1704) ซึ่งเป็นนักปราชญ์ชาวอังกฤษและได้รับอิทธิพลจาก Bill of Rights ได้เขียนไว้ใน The Second Treatise (1690) ซึ่งเป็นเสมือนเครื่องหมายแห่งความเข้าใจของสำนักเสรีนิยมเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน ในขณะที่กษัตริย์เริ่มเหิงอำนาจ Locke ที่ว่ารัฐบาลจะยังคงมีความชอบธรรม ตราบเท่าที่สามารถรักษาสติขั้นพื้นฐานที่มนุษย์มีในภาวะธรรมชาติเท่านั้น สิทธิดังกล่าวได้แก่สิทธิในชีวิต เสรีภาพ และสิทธิในทรัพย์สิน ยิ่งไปกว่านั้น Locke ย้ำว่า สิทธิของปัจเจกจะได้รับการคุ้มครองอย่างเหมาะสมก็โดยรัฐบาลซึ่งมีอำนาจพื้นฐาน 3 ประการ คือ อำนาจอธิปไตยนิติบัญญัติ บริหาร และอำนาจปกครองตนเอง (legislative, executive and federative) แยกจากกัน อิทธิพลของการสนับสนุนสิทธิในทรัพย์สินและการแบ่งแยกอำนาจของ Locke ยังคงเห็นได้ชัดในรัฐธรรมนูญของอเมริกา (1779) และคำประกาศว่าด้วยสิทธิของมนุษย์และสิทธิพลเมืองของฝรั่งเศส (1789)

Jean-Jacques Rousseau (1712-1778) เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับเจตนารมย์ทั่วไป (general will) สิทธิของประชาชนและระบบตัวแทน ระบบตัวแทนสำหรับ Rousseau ไม่อาจมีได้ หากยังมีระบบสยบยอมต่ออำนาจหรือทาสอยู่ แต่จะมีได้กับพื้นฐานของสิทธิสากล ซึ่งรวมถึงสิทธิที่จะได้มาซึ่งทรัพย์สินและสิทธิในความเท่าเทียมกันทางการเมือง สิทธิดังกล่าวจะต้องไม่ถูกลดคุณค่าลงแม้ในยามสงคราม

ความแตกต่างของ Locke และ Rousseau คือ ในขณะที่ Locke ไม่ปฏิเสธระบบทาส Rousseau เห็นว่าไม่มีมนุษย์คนไหนที่จะมีอำนาจที่จะทำให้เสรีภาพตามธรรมชาติของตนหรือของทาสลดคุณค่าลงได้ เพราะ “มนุษย์เกิดมาเป็นเสรี และไม่มีใครมีสิทธิที่จะช่วงชิงไปได้ ยกเว้นตัวเขาเอง” (LaQueur & Rubin (Eds.) 1979: 70)

เช่นเดียวกับ Rousseau Thomas Paine (1737-1809) ประนามการค้าทาสอัฟริกัน ในบทความเรื่อง African Slavery in America ซึ่งตีพิมพ์ใน Pennsylvanian Magazine ในปี 1775 Paine เสนอสิ่งที่เรียกว่า “ความยุติธรรมและมนุษยธรรม” เขาเรียกร้องและกระตุ้นให้

อเมริกาประกาศอิสรภาพในปี 1776 และยังสนับสนุนการปฏิวัติในฝรั่งเศส หลังจากนั้น ผลงานชิ้นเอกของเขา คือ The Rights of Man (1791-2) อธิบายให้เห็นว่า สิทธิธรรมชาติเป็นของมนุษย์ก่อนที่จะก่อตัวขึ้น สิทธิดังกล่าวประกอบด้วย สิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองและสิทธิในทรัพย์สิน Paine ต่อต้านระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และเห็นว่าการปฏิวัติฝรั่งเศสจะช่วยให้เกิดรัฐบาลสาธารณรัฐขึ้นทั่วโลก การขยายตัวของสปีดสาธารณรัฐนิยมและการค้าจะช่วยให้เกิด "สหพันธรัฐนานาชาติ" และสามารถยุติสงครามได้

ด้วยอิทธิพลที่ได้รับจาก Locke, Rousseau และ Paine ผู้ที่มีส่วนสำคัญในการร่างคำประกาศอิสรภาพของอเมริกาปี 1776 Thomas Jefferson ได้เสนอแนวความคิดสัญญาประชาคมบนพื้นฐานของลัทธิสิทธิธรรมชาติ ความคิดที่ว่า "มนุษย์ถูกสร้างขึ้นเท่าเทียมกัน และได้รับสิทธิที่ไม่อาจลดคุณค่าได้จากผู้สร้าง ซึ่งในบรรดาสิทธิเหล่านั้น คือ สิทธิในชีวิต เสรีภาพ และสิทธิที่จะอยู่อย่างมีความสุข" ขยายไปทั่วโลก แนวความคิดเรื่องสิทธิของประชาชนที่จะเลือกรัฐบาลตามที่ต้องการ เป็นแรงบันดาลใจให้มีการลุกขึ้นต่อสู้ในอาณานิคมของสเปนในอเมริกาใต้ และการต่อสู้ต่ออำนาจสิทธิขาดของศักดินาในฝรั่งเศส

สิ่งที่ปรากฏในคำประกาศอิสรภาพของอเมริกา และคำประกาศสิทธิของมนุษย์และสิทธิพลเมืองของฝรั่งเศส ถือเป็นก้าวสำคัญของการขยายตัวของแนวความคิดสิทธิมนุษยชน สิทธิดังกล่าวมีทั้งมาจากลัทธิสิทธิธรรมชาติของ Locke ทฤษฎีเจตนารมณ์ทั่วไปและอำนาจอธิปไตยของประชาชนของ Rousseau ความหมายของการปกป้องตนเองของปัจเจกจากการจับกุมที่ไม่เป็นธรรมโดยอำนาจรัฐของ Beccaria และ Voltaire และจากสิทธิในทรัพย์สินที่มีอาจละเมิดได้ รวมถึงสิทธิของปัจเจกที่นักคิดเหล่านั้นให้ความสำคัญ ได้รับการยอมรับทั่วไป

ความสำเร็จของทฤษฎีสิทธิธรรมชาติ ซึ่งแบ่งบานในศตวรรษที่ 18 ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์อย่างมากในศตวรรษที่ 19 ผู้วิจารณ์คนสำคัญคือ Jeremy Bentham (1748-1832) Bentham ไม่ยอมรับคำประกาศสิทธิของมนุษย์และสิทธิพลเมืองของฝรั่งเศส และเห็นว่าไร้สาระ เขาเชื่อว่า "สิทธิที่กล่าวถึงนั้นไม่ได้มีอยู่ก่อนการจัดตั้งรัฐบาล" สำหรับ Bentham เหตุผลนานาประการที่หวังจะให้สิ่งต่าง ๆ เช่นเดียวกับสิทธิไม่ใช่สิทธิ-ความหิวไม่ใช่ขนมปัง-เขาเกรงว่าการพูดถึงสิทธิธรรมชาติอย่างหละหลวมจะทำให้เกิดวิญญานชบถหรือความยุ่งเหยิงกับสถานะของคุณค่าอย่างใดอย่างหนึ่ง และการให้คำจำกัดความสิทธิมนุษยชนกับการบรรลุสิทธิต่าง ๆ ลงในรัฐธรรมนูญของประเทศ จะทำให้คนรุ่นต่อไปตกเป็นทาสของเจตนารมณ์ของบรรพบุรุษ

กระแสวิพากษ์วิจารณ์คำประกาศสิทธิของมนุษย์และสิทธิของพลเมืองของฝรั่งเศสเกิดขึ้นแม้ในฝรั่งเศสเอง โดยเฉพาะผู้เรียกร้องสิทธิสตรี Olympe de Gouges (1748-1793) เห็นว่า คำประกาศดังกล่าวไม่ได้ให้ความใส่ใจกับสิทธิสตรีและประเด็นที่เกี่ยวกับสตรี เธอเสนอคำประกาศว่าด้วยสิทธิสตรีต่อพระราชินี Marie-Antoinette เมื่อปี 1790 โดยหวังว่าพระราชินีจะต่อสู้เพื่อสตรี de Gouges ยืนยันสิทธิตามธรรมชาติของสตรีที่มีเท่าเทียมกับสิทธิของพลเมืองชายที่ระบุในคำประกาศปี 1789 ข้อเรียกร้องของเธอจะสวนกระแสในยุคนั้น ที่สตรีถูกมองว่าเป็น "พลเมืองที่เฉื่อยชา" และต้องพึ่งพานุรุษทั้งในทางเศรษฐกิจและสังคม ในคำประกาศสิทธิของสตรี de Gouges กำหนดบทบาทบัญญัติที่คุ้มครองสตรี เช่น สิทธิที่จะให้บุตรได้รับการยอมรับจากผู้เป็นบิดา และสิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองอื่น ๆ จากรัฐสำหรับสตรีที่ไม่แต่งงาน เธอถูกประหารชีวิตด้วยกิโยตินในปี 1793

สตรีที่ต่อสู้เพื่อสิทธิสตรีในศตวรรษที่ 18 อีกผู้หนึ่ง คือ Mary Wallstonecraft (1759-1797) ชาวอังกฤษ ในหนังสือชื่อ The Vindication of Rights of Women (1790) Wallstonecraft ชี้ให้เห็นว่า เพราะสตรีขาดการศึกษาและด้วยประเพณี ทำให้สตรีถูกมองว่ามีสติปัญญาด้อยกว่าบุรุษ ทั้ง ๆ ที่โดยธรรมชาติสตรีก็เป็นมนุษย์ที่มีเหตุผลอันเป็นพฤติกรรมอันเป็นสากลของมนุษย์ และเป็นพื้นฐานของศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์และสิทธิมนุษยชน ในเมื่อสตรีเป็นมนุษย์ที่มีเหตุผล สตรีก็ควรมีสิทธิเท่าเทียมกับบุรุษ เธอเรียกร้องโอกาสทางการศึกษาให้กับสตรี เพื่อสร้างความเข้มแข็งทางปัญญาและความรับผิดชอบ โอกาสในการประกอบอาชีพ และโอกาสในทางการเมือง Wallstonecraft กล่าวว่า "จะต้องทำให้สตรีซึ่งเป็นมนุษย์ที่มีเหตุผลเป็นพลเมืองที่มีเสรี และสตรีจะสามารถเป็นภรรยาและมารดาที่ดี" แต่นั่นหมายถึงว่า "บุรุษจะต้องไม่ละเลยหน้าที่ของสามีและบิดาที่ดีด้วย"

กระแสด้านสิทธิมนุษยชนเสรีนิยม

จนถึงศตวรรษที่ 19 แนวความคิดสิทธิมนุษยชนเสรีนิยมก็ถูกท้าทายมากขึ้นในยุโรป การพัฒนาอุตสาหกรรมเริ่มทำให้เห็นความทุกข์ยากของผู้คนในสังคม แนวคิดสิทธิมนุษยชนถูกเสนอขึ้นอีกแนวหนึ่งโดยนักคิดสังคมนิยม นักคิดกลุ่มนี้มองว่า การแสวงหาสิทธิในทรัพย์สินโดยไม่มีข้อจำกัด ก่อให้เกิดประโยชน์เพียงกับผู้มีโอกาสและอภิสิทธิ์อยู่แล้ว และทำให้ความเท่าเทียมกันทางการเมืองที่เป็นสากลซึ่งนักคิดเสรีนิยมต้องการหมดสิ้นไป นักคิดเหล่านี้เสนอสิทธิที่ไม่ได้รับการประกันจากลัทธิทุนนิยมในขณะนั้น เช่น สิทธิในการได้รับการศึกษา การรักษาพยาบาล การปลดปล่อยสตรี การห้ามใช้แรงงานเด็ก การจัดให้มีมาตรการความปลอดภัยและสุขภาพในโรงงาน และสิทธิในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งสำหรับทุกคนรวมทั้งสตรี นักคิดสังคมนิยมที่โดดเด่น

เด่นที่แสดงจุดยืนอย่างชัดเจนในเรื่องสิทธิมนุษยชนและโจมตีสิทธิในทรัพย์สิน ได้แก่ Pierre-Joseph Proudhon, Karl Marx และ Friedrich Engels.

Pierre-Joseph Proudhon (1809-1865) โจมตีสิทธิในทรัพย์สินอย่างรุนแรงในหนังสือ What is property-อะไรคือทรัพย์สิน และ An Inquiry into Principle of Rights and of Government (1840) เขายอมรับว่าสิทธิขั้นพื้นฐานที่ระบุในคำประกาศว่าด้วยสิทธิของมนุษย์และสิทธิของพลเมืองของฝรั่งเศส เช่น สิทธิในเสรีภาพ ความเท่าเทียมและความปลอดภัยมีความสำคัญ แต่ Proudhon ปฏิเสธสิทธิในทรัพย์สิน เนื่องจากทำให้ความไม่เท่าเทียมมีมากขึ้นโดยไม่ได้มีการเสนอมาตรการแก้ไขไว้ "สิทธิในทรัพย์สินของคนรวย เป็นการให้อภิสิทธิ์โดยไม่ชอบธรรมเหนือคนยากจนที่ต้องการทรัพย์สิน" สำหรับ Proudhon นี่คือการขัดแย้งที่ไม่อาจรับได้ แต่แม้ Proudhon จะปฏิเสธสิทธิในทรัพย์สินทุกประเภท เขาเห็นว่าชาวนาต้องมีสิทธิในที่ดินทำกิน และช่างฝีมือจะต้องมีสิทธิในเครื่องมือและสถานที่ประกอบการเพื่อรักษาไว้ซึ่งเสรีภาพของคนเหล่านั้น การครอบครองทรัพย์สินทำได้ตราบเท่าที่การเป็นเจ้าของนั้นนำไปสู่การชดเชยแรงงานและเอาไรต์เอาเปรียบผู้อื่น ในหนังสือ The Principle of Federalism (1803) เขาเสนอให้จัดตั้งสหพันธ์เพื่อถ่วงดุลสองสิ่งที่ขัดแย้ง - เสรีภาพกับอำนาจ-สหพันธ์จะประกันอธิปไตย เสรีภาพ ดินแดน ความมั่นคงและทรัพย์สินร่วมกันของรัฐ แต่อำนาจของสหพันธ์จะต้องไม่เกินอำนาจของท้องถิ่น เขาเน้นว่าระบบสหพันธ์ที่ประกันเพียงสิทธิทางการเมืองในขณะนั้น แต่ละเลยสิทธิทางเศรษฐกิจจะเพิ่มอำนาจให้กับนายทุนเอกชนและพ่อค้า เพื่อหลีกเลี่ยงการชดเชยภายใต้ระบบสหพันธ์นิยม เขาเสนอระบบอุตสาหกรรมการเกษตร ลัทธิการพึ่งพากันและสหกรณ์จะประกันสิทธิในการทำงาน สิทธิในการศึกษาและการจัดองค์กรในการทำงาน ซึ่งจะทำให้แรงงานแต่ละคนกลายเป็นแรงงานที่มีฝีมือ แรงงานที่รับเงินเดือนจะกลายเป็นายของตนเอง

Karl Marx (1818-1883) ขยายแนวความคิดของ Proudhon ในระดับสากล Marx ปฏิเสธแนวความคิดที่ว่ากลุ่มจะมีสิทธิโดยตัวเองโดยแยกจากสังคมโดยรวม เช่น สิทธิในศาสนาและวัฒนธรรม Marx เห็นแย้งกับแนวคิดเสรีนิยมในคำประกาศว่าด้วยสิทธิของมนุษย์และสิทธิพลเมืองของฝรั่งเศส โดยเห็นว่าการเรียกร้องให้มีการปลดปล่อยมนุษย์จะทำได้ก็ต่อเมื่อการแบ่งแยกระหว่างมนุษย์ที่มีกิเลสในสังคม และมนุษย์ที่เป็นพลเมืองเพียงในนามของรัฐหมดสิ้นไป คนยิวหรือคนกลุ่มอื่น ๆ ไม่อาจเรียกร้องการปลดปล่อยโดยลำพัง ในขณะที่ส่วนที่เหลือของสังคมยังคงต้องทุกข์ทนจากการเอาไรต์เอาเปรียบ "ผู้ใช้แรงงานทั่วโลกจะต้องรวมตัวกัน" นั่นคือ ข้อเรียกร้องของ Marx ใน Communist Manifesto เขาเรียกร้องสิทธิในการศึกษา การเก็บภาษีรายได้ในอัตราก้าวหน้า การยกเลิกสิทธิในการรับมรดก และอื่น ๆ ในการประชุมขบวนการคอมมิวนิสต์

สากล ครั้งที่ 1 Marx เรียกร้อง "กฎหมาย 10 ชั่วโมงของอังกฤษ" คือ การลดเวลาการทำงานให้เหลือวันละ 10 ชั่วโมง และเรียกร้องให้มีการปรับปรุงสภาพสุขอนามัยในสถานที่ทำงาน ในปี 1806 เขาเสนอผู้แทนที่เข้าประชุม Geneva Congress-การประชุมสมัชชาที่เจนีวา ให้ลดเวลาการทำงานให้เหลือ 8 ชั่วโมง การจำกัดการใช้แรงงานเด็ก และเรียกร้องสิทธิเด็กและเยาวชนสำหรับทั้งสองเพศ โดยให้มีการศึกษาฟรีจากรัฐ

Friedrich Engels (1820-1895) เช่นเดียวกับ Marx ซึ่งปฏิเสธแนวคิดหรืออุดมการณ์สิทธิมนุษยชนเสรีนิยม ซึ่งไม่คำนึงถึงประวัติศาสตร์อย่างชัดเจน เขายืนยันว่า แนวความคิดในเรื่องความเป็นจริงของแต่ละชาติและแต่ละยุคสมัยจะแตกต่างกันไป และบ่อยครั้งจะขัดแย้งซึ่งกันและกัน เขาเห็นว่าทฤษฎีจริยธรรมของสิทธิเป็นผลจากขั้นตอนการพัฒนาทางเศรษฐกิจของแต่ละสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งของชนชั้นที่กุมอำนาจ จริยธรรมที่แท้จริงของมนุษย์จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อความขัดแย้งทางชนชั้นจะต้องแผ่ไปถึงในเชิงอุดมการณ์และในความเป็นจริง เพื่อในที่สุดจะเกิดการปฏิวัติทางชนชั้นและการปฏิวัติสังคม ความหมายของเจตนารมณ์เสรีและเสรีภาพจะไร้ประโยชน์หากทั้งสองอย่างไม่ได้รับการพิจารณาในเชิงของความเป็นจริงทางประวัติศาสตร์

ในหนังสือ The Origins of the Family (1884) ซึ่งส่วนหนึ่งสะท้อนความคิดของ Marx เกี่ยวกับรัฐในฐานะเครื่องมือของชนชั้นเจ้าของปัจจัยการผลิต ทั้ง Engels และ Marx ให้ความสำคัญอย่างสูงกับสิทธิสตรีและประเด็นที่เกี่ยวกับครอบครัว สำหรับนักคิดทั้งสอง ความขัดแย้งและความตึงเครียดในสังคมเป็นภาพสะท้อนของความขัดแย้งและความตึงเครียดในครอบครัวที่เกิดจากการแบ่งงานกันทำระหว่าง 2 เพศ ระบบครอบครัวแบบผัวเดียวเมียเดียว ทำให้เห็นการแบ่งงานกันทำในสังคมมนุษย์นิยม คือ เพศชายเป็นตัวแทนของศักดิ์ดิโน ในขณะที่เพศหญิงเป็นชนชั้นแรงงาน การพึ่งพาทางเศรษฐกิจของเพศหญิง (ภรรยา) และระบบครอบครัวแบบผัวเดียวเมียเดียวจำเป็นต้องมีอยู่ เพื่อให้เพศชาย (สามี) สามารถทำงานในสังคมได้ แต่ระบบผัวเดียวเมียเดียวที่แท้จริง จำเป็นต้องให้สตรีพึ่งพาตนเองได้ทางเศรษฐกิจและได้รับการปลดปล่อยออกมาจากกรอบของครอบครัว การแต่งงานด้วยความรักเป็นส่วนหนึ่งของสิทธิมนุษยชนเช่นกัน และไม่ใช่เพียงเป็นสิทธิของเพศชายเท่านั้น แต่เป็นหนึ่งในสิทธิของสตรีด้วย

นักคิดสังคมนิยมชาวเยอรมันและผู้ร่วมก่อตั้งพรรคสังคมนิยมประชาธิปไตยในเยอรมัน คือ August Bebel (1840-1913) ได้ศึกษาต่อเนื่องจาก Marx และ Engels โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับสิทธิสตรี ในงานเขียนเรื่อง Women and Socialism (1883) Bebel ได้เตือนขบวนการต่อสู้เพื่อสิทธิในการเลือกตั้งของสตรีในขณะนั้นว่า ปัญหาของสตรีจะไม่อาจหมดไปได้

แม้ว่าจะบรรลุเป้าหมายที่ต้องการก็ตาม Bebel มองว่า สิทธิในการลงคะแนนเสียงของสตรีและโอกาสในการประกอบอาชีพที่เท่าเทียมกันเป็นเรื่องสำคัญ แต่ไม่เพียงพอที่จะปลดปล่อยสตรีในสังคมได้ เพราะเพียงสตรีชนชั้นกลางกลุ่มเล็ก ๆ เท่านั้น ที่จะสามารถได้รับการศึกษาที่ดีและเข้าไปสู่ระบบราชการได้ ในขณะที่สตรีอีกนับล้าน ๆ คนยังคงอยู่ในสภาพทุกข์ยาก สตรีจะไม่อาจได้มาซึ่งความเท่าเทียมอย่างแท้จริงในลัทธิทุนนิยม ตราบใดที่สตรียังคงทำงานโดยไม่ได้รับค่าตอบแทนในครัวเรือน หรือทำงานด้วยค่าแรงงานที่ต่ำในที่ทำงาน Bebel พยายามกระตุ้นให้แรงงานสตรีเข้าร่วมกับแรงงานชายในการต่อสู้เพื่อเปลี่ยนแปลงสังคมไปสู่สังคมนิยม และเพียงการเปลี่ยนแปลงนี้เท่านั้น สิทธิที่สมบูรณ์ของสตรีจึงจะได้รับการประกัน ไม่ว่าจะเป็นสิทธิและเสรีภาพทางเศรษฐกิจและทางปัญญา รวมถึงการเลี้ยงดูบุตรร่วมกัน

กระแสด้านเสรีนิยมที่เน้นสิทธิธรรมชาติในศตวรรษที่ 19 ซึ่งนำโดย Karl Marx โจมตีเสรีนิยมอย่างรุนแรง Marx มองว่า การปฏิวัติหลาย ๆ ครั้งที่ผ่านมาในศตวรรษที่ 18 ยังไม่สมบูรณ์ในแง่ที่ว่า แม้จะสามารถทำลายอภิสิทธิ์ของชนชั้นศักดินาซึ่งรับมรดกทั้งในรูปทรัพย์สินและตำแหน่ง แต่ยังมีอภิสิทธิ์ให้กับชนชั้นบนพื้นฐานของความแตกต่างทางเศรษฐกิจ เพศ และเชื้อชาติอยู่ ความไม่เท่าเทียมดังกล่าวนี้อาจสามารถทำให้หมดไปได้ก็เมื่อมีสังคมที่ปราศจากชนชั้น ซึ่งมีทั้งความยุติธรรมและความเป็นธรรมทางการเมืองและเศรษฐกิจ Marx และ Engels เห็นว่าปรัชญาความคิดในเรื่องสิทธิธรรมชาติโดยตัวมันเองเป็นผลผลิตทางประวัติศาสตร์ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ก็ด้วยเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วง ที่ในตัวมันเองก็จะต้องมีพัฒนาการและประวัติศาสตร์อันยาวนานด้วยเช่นกัน สิ่งนี้เป็นเสมือนความจริงอันเป็นนิรันดร์ (eternal truth) เขาเชื่อว่า สิ่งที่แสดงออกถึงแนวคิดสิทธิธรรมชาติในศตวรรษที่ 18 ทั้งในฝรั่งเศสและอเมริกาสะท้อนผลประโยชน์ของชนชั้นนายทุนและ/หรือชนชั้นกลางที่กำลังก่อตัวขึ้น เหมือนกับที่สิทธิทางเศรษฐกิจของพวกเขาสะท้อนผลประโยชน์ของชนชั้นแรงงาน Lenin (1870-1924) ซึ่งมีแนวความคิดสิทธิที่เป็นสากลก็เช่นเดียวกับนักปฏิวัติคนก่อน ๆ ได้ปรับเปลี่ยนปรัชญามาร์กซิสม์ไปสู่ความเป็นจริงทางการเมืองในการปฏิวัติปี 1917

การปฏิวัติบอลเชวิคเกิดขึ้นในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่เกิดแนวความคิดในการก่อตั้งสันนิบาตชาติ (The League of Nations) ซึ่งเป็นหนึ่งในเครื่องหมายของวาระแห่งสิทธิมนุษยชนเสรีนิยม แต่ในที่สุดทั้งสองแนวคิด คือ เสรีนิยมและทุนนิยมต้องถูกท้าทายด้วยการขยายตัวของลัทธิฟาสซิสต์ และเผด็จการในยุโรป รวมถึงสงครามโลกครั้งที่สองที่เริ่มขึ้นในปี 1939 และสิ้นสุดในปี 1945 ในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง จะเห็นประเทศทั้งที่มีแนวคิดสังคมนิยมและเสรีนิยมร่วมกันต่อสู้ลัทธิเผด็จการนาซี แต่เมื่อสงครามโลกสิ้นสุดลง ยุโรปและประเทศที่

พ่ายแพ้สงครามอยู่ในสภาพอ่อนแอและต้องการบูรณะประเทศจากความหายนะที่เกิดจากสงคราม ดูเหมือนโลกจะมีเพียง 2 ค่าย และเป็นการแบ่งอย่างชัดเจนระหว่าง 2 มหาอำนาจที่ต่างก็ต่อสู้เพื่อปกป้องอำนาจและอุดมการณ์ของแต่ละฝ่าย และนำมาซึ่งการแข่งขันระหว่างลัทธิเสรีนิยมสากล และลัทธิสังคมนิยมสากล

แนวคิดและการขยายตัวของสิทธิมนุษยชนหลังสงครามโลกครั้งที่ 2

สงครามโลกครั้งที่ 2 ส่วนหนึ่งไม่เพียงแต่จะเป็นการสิ้นสุดของฟาสซิสต์ และการขยายตัวของความขัดแย้งของ 2 มหาอำนาจโลกเท่านั้น แต่ความทารุณโหดร้ายทั้งก่อนสงคราม และระหว่างสงครามของนาซีเยอรมัน ได้ก่อให้เกิดกระแสใหม่เพื่อหยุดยั้งการทำลายล้างมนุษยชาติ ด้วยความหวังที่จะสร้างกรอบและภูมิคุ้มกันระหว่างประเทศ เพื่อรักษาไว้ซึ่งสันติภาพของโลก

แนวความคิดสิทธิมนุษยชน ซึ่งมาพร้อมกับความพยายามในการจัดระเบียบใหม่ ของโลก คุณจะได้รับอิทธิพลอย่างสูงจากสุนทรพจน์ของประธานาธิบดี Franklin D. Roosevelt แห่งสหรัฐอเมริกา ซึ่งกล่าวเมื่อเดือนมกราคม 1941 Roosevelt กล่าวถึงเป้าหมายที่จะสร้างเสรีภาพ 4 ประการ (Four Freedoms) ให้เกิดขึ้นในระเบียบโลกในอนาคต เสรีภาพ 4 ประการ คือ เสรีภาพในการแสดงออก เสรีภาพในการนับถือศาสนา เสรีภาพจากความต้องการ และเสรีภาพจากความกลัว เสรีภาพทั้ง 4 ประการ เป็นพื้นฐานเริ่มต้นที่สำคัญของระบบสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติ และมีอิทธิพลอย่างสูงต่อการวางมาตรฐานสากล ซึ่งประเทศสมาชิกสหประชาชาติต่างให้การรับรอง

องค์การสหประชาชาติได้รับการก่อตั้งขึ้นในปี 1945 เมื่อมีการร่างกฎบัตรสหประชาชาติ (United Nations Charter) รัฐสมาชิกขององค์กรที่ตั้งขึ้นใหม่และองค์กรเอกชนจำนวนหนึ่งเรียกร้องให้สหประชาชาติรวมเอาบทบัญญัติว่าด้วยสิทธิมนุษยชนไว้ในกฎบัตรสหประชาชาติด้วย แต่ข้อเรียกร้องดังกล่าวไม่ได้รับการสนองตอบ อย่างไรก็ตาม กฎบัตรสหประชาชาติก็มีบทบัญญัติที่ให้ความสำคัญกับสิทธิมนุษยชน ไม่ว่าจะเป็นในอารัมภบทของกฎบัตรที่บัญญัติไว้ว่า "...ด้วยความเชื่อในสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน ศักดิ์ศรีและคุณค่าของมนุษย์ และในสิทธิที่เท่าเทียมกันของสตรีและบุรุษ..." หนึ่งในเป้าหมายหลายประการที่สหประชาชาติวางไว้ในกฎบัตรสหประชาชาติที่ปรากฏในมาตรา 1 พูดยถึงความพยายามที่จะให้บรรลุถึงความร่วมมือระหว่างประเทศ "...ด้วยการส่งเสริมและกระตุ้นเตือนให้เคารพซึ่งสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานสำหรับทุกคน" ในมาตรา 55 กฎบัตรกล่าวถึงเป้าหมายในการส่งเสริมการเคารพและปกป้องสิทธิมนุษยชน

อย่างเป็นสากล และในมาตรา 56 ระบุว่า ประเทศสมาชิกทั้งหมดยืนยันที่จะดำเนินการใด ๆ ทั้ง โดยความร่วมมือกับองค์การสหประชาชาติและโดยแต่ละประเทศเอง เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายที่กำหนดไว้ในมาตรา 55 และมาตรา 68 บัญญัติให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่ง เพื่อส่งเสริมสิทธิมนุษยชนขึ้นภายใต้คณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคมแห่งสหประชาชาติ (Economic and Social Council) (กฎบัตรสหประชาชาติ 1945)

คณะกรรมการว่าด้วยสิทธิมนุษยชนที่ได้รับการจัดตั้งขึ้น มีภาระหน้าที่ประการแรก ๆ คือ การร่างปฏิญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชน โดยมีคณะกรรมการชุดหนึ่ง ซึ่งมี Mrs. Eleanor Roosevelt เป็นประธาน และมีกรรมการประกอบด้วยผู้แทนจากฝรั่งเศส สาธารณรัฐประชาชนจีน ซิซิลี เลบานอน อียิปต์ อินเดีย ฟิลิปปินส์ สหภาพโซเวียต และยูโกสลาเวีย (รายละเอียดดูใน Alfredsson & Eide (Eds.) 1999) ภารกิจของคณะกรรมการชุดนี้เสร็จสิ้นลงในปี 1948 ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนได้รับการรับรองโดยสมาชิกสหประชาชาติในขณะนั้นเป็นจำนวน 48 ประเทศ ไม่มีประเทศใดคัดค้าน แต่มี 8 ประเทศงดออกเสียง คือ อัฟริกาใต้ ชาอดิอาระเบีย สหภาพโซเวียต และประเทศบริวาร

คณะกรรมการที่ยกร่างปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนที่มีอิทธิพลต่อการร่างมาก เห็นจะได้แก่ประธานคือ Mrs. Roosevelt และ Rene Cassin นักปรัชญาและนักกฎหมายชาวฝรั่งเศส แนวความคิดเกี่ยวกับเสรีภาพ 4 ประการของประธานาธิบดี Roosevelt สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนในตัวปฏิญญาโดยผ่านทาง Mrs. Roosevelt เอง ตั้งแต่อารัมภบท ในขณะเดียวกัน สิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม ซึ่งถูกบรรจุไว้ในปฏิญญาเช่นกันก็เป็นอิทธิพลที่ได้รับจากผู้แทนฝรั่งเศส ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนซึ่งประกอบด้วย 30 มาตรา ครอบคลุมทั้งสิทธิที่นักวิชาการเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนร่วมสมัยหลายคนเรียกว่า สิทธิทางการเมืองและสิทธิพลเมือง ส่วนหนึ่ง กับสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม อีกส่วนหนึ่ง

แม้ความขัดแย้งในการร่างปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนจะไม่เป็นที่รับรู้กันโดยทั่วไป แต่สาระของปฏิญญาฉบับนี้เกิดขึ้นด้วยความประนีประนอมของมหาอำนาจสองค่าย และการประนีประนอมระหว่างประเทศที่พัฒนาแล้วและประเทศที่กำลังพัฒนา แม้แต่ชื่อของปฏิญญาก็เกิดจากการต่อรอง และถือเป็นชัยชนะของผู้แทนจากฝรั่งเศส Rene Cassin ที่สามารถเปลี่ยนจาก “นานาชาติ” (international) เป็น “สากล” (universal) เพื่อให้เกิดผลแก่ประเทศสมาชิกว่าแต่ละประเทศมีความเชื่อมโยงกับปฏิญญา แต่ข้อเสนอของ Rene Cassin ที่จะให้ขึ้น

ต้นปริญญญาว่า "เรา...ประชาชนแห่งสหประชาชาติ" ถูกปฏิเสธ เนื่องจากการแข่งขันทางอุดมการณ์ในยุคที่สงครามเย็นกำลังเริ่มต้น และความกังวลเกี่ยวกับอธิปไตยของชาติ

ปี 1948 ซึ่งปริญญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนได้รับการรับรองในสมัชชาแห่งสหประชาชาติ หลายประเทศในทุกทวีปยังอยู่ภายใต้การปกครองของเจ้าอาณานิคม โดยนัยของมาตรา 2 ในปริญญญาสากลดูเหมือนจะรับรองระบอบอาณานิคมที่ยังคงอยู่ เมื่อกล่าวถึงบุคคลในรัฐ หรือดินแดนที่ไม่ว่าจะเป็นรัฐอิสระ กึ่งอิสระ หรือที่อธิปไตยของชาติถูกจำกัด ซึ่งนอกจากจะแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของประเทศเจ้าอาณานิคมแล้ว ในหลายมาตรายังแสดงให้เห็นถึงชัยชนะของค่ายเสรีนิยม ไม่ว่าจะเป็นสิทธิในความเป็นส่วนตัว (มาตรา 12) สิทธิในการแสดงออกซึ่งความคิดเห็น (มาตรา 19) สิทธิในการชุมนุมและรวมตัวกันเป็นสมาคม (มาตรา 20) และสิทธิในการมีส่วนร่วมในกิจการของรัฐและการเลือกรัฐบาลโดยผ่านการเลือกตั้งที่เสรีและเป็นธรรม (มาตรา 21) แต่ด้วยการประนีประนอมบนฐานที่ตกลงกันได้ และโดยที่ปริญญญาไม่ได้มีศักดิ์เป็นกฎหมาย ประเทศสมาชิกไม่มีพันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติตาม ดังนั้นแม้หลายประเทศจะงดออกเสียง แต่ก็ได้ไม่ออกเสียงปฏิเสธ ดังเช่นในกรณีของสหภาพโซเวียตซึ่งมีผู้แทนในกรรมการร่างปริญญญาฯ ปัจจุบันสมาชิกสหประชาชาติทุกประเทศล้วนแต่ให้การรับรองปริญญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน

ความขัดแย้งระหว่างมหาอำนาจในค่ายสังคมนิยมและเสรีทุนนิยมรุนแรงมากขึ้น โดยเฉพาะต้นปี 1950 เป็นต้นมา และกลายเป็นหนึ่งในหลายสาเหตุที่ทำให้การร่างกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมต้องใช้เวลาถึงเกือบ 20 ปี ปี 1966 กติการะหว่างประเทศทั้งสองฉบับได้รับการรับรองจากประเทศสมาชิกจำนวนหนึ่ง แต่ไม่อาจถือเป็นกฎหมายซึ่งผูกพันประเทศภาคีได้ จนกระทั่งถึงปี 1976 เมื่อประเทศสมาชิกที่ลงนามครบ 35 ประเทศให้สัตยาบัน กติการะหว่างประเทศทั้งสองฉบับถือเป็นหลักประกันทางกฎหมายให้กับปริญญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และเช่นเดียวกัน เป็นสิ่งสะท้อนถึงการประนีประนอมของความขัดแย้งของมหาอำนาจและบริวาร ซึ่งกลุ่มหนึ่งจากค่ายเสรีทุนนิยมเห็นว่าสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองเป็นสิทธิมนุษยชนอย่างแท้จริงและมีความสำคัญ ในขณะที่อีกกลุ่มหนึ่งจากค่ายสังคมนิยมเห็นว่าสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมเป็นมาตรฐานสิทธิมนุษยชนที่มนุษย์แต่ละคนต้องมีเพื่อความเป็นอยู่ที่ดี เป็นสิทธิที่จะต้องได้รับการส่งเสริมและเคารพ

แม้ในท่ามกลางความขัดแย้ง สหประชาชาติก็ประสบความสำเร็จในการทำให้นวนความคิดสิทธิมนุษยชนขยายตัวไปอย่างรวดเร็วทั่วโลกหลังปี 1945 และโดยเฉพาะหลังปี 1948 เป็นต้นมา ทั้งกติการะหว่างประเทศ อนุสัญญา และข้อตกลงอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชนโดยตรงได้รับการรับรองจากประเทศสมาชิกองค์การสหประชาชาติอย่างกว้างขวาง แม้แต่กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางการเมืองและสิทธิพลเมือง และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ก็มีประเทศสมาชิกองค์การสหประชาชาติกว่า 2 ใน 3 ให้การรับรอง (สถิติปี 2000 144 ประเทศสำหรับกติกาฉบับแรก และ 142 ประเทศสำหรับกติกาฉบับหลัง) ในขณะที่สมาชิกสหประชาชาติเกือบทุกประเทศตกเป็นภาคีอนุสัญญาดังกล่าว เช่น อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ซึ่งมีเพียงสหรัฐอเมริกาและไนจีเรียเท่านั้นที่ไม่ได้เป็นภาคี

ข้อสังเกตประการหนึ่งเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนและมาตรฐานการปกป้องคุ้มครองและการเคารพสิทธิมนุษยชน ซึ่งกำหนดและได้รับการรับรองในสหประชาชาติโดยเฉพาะในช่วงต้น ๆ เกิดขึ้นในช่วงที่หลายประเทศยังอยู่ภายใต้อาณานิคม รัฐที่เกิดใหม่หลายรัฐได้อ้างสิทธิของรัฐ ซึ่งไม่จำเป็นต้องตรงกับสิทธิที่บัญญัติไว้ในปฏิญญาสากล และกฎหมายระหว่างประเทศอื่น ๆ ที่รัฐนั้น ๆ ไม่ได้เป็นภาคีหรือไม่มีส่วนร่วมในการร่าง ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในแง่มุมหนึ่งลดทอนความเป็นสากลของสิทธิมนุษยชนอยู่ไม่น้อย

สิ่งที่น่าสนใจคือ เมื่อมีแนวความคิดสิทธิมนุษยชน ดูเหมือนแนวความคิดดังกล่าวเน้นที่สิทธิของปัจเจก ตั้งแต่ระยะต้น ๆ ที่ให้ความสำคัญกับสิทธิในร่างกาย ชีวิต และทรัพย์สิน ซึ่งต่อมาพัฒนาเป็นสิทธิทางการเมืองและสิทธิพลเมือง กับสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม อย่างไรก็ตาม สิทธิมนุษยชนเป็นสิ่งที่มิพลวัตและขึ้นอยู่กับเงื่อนไขปัจจัยแวดล้อมหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นภาวะแวดล้อมในสังคมนั้น ๆ เวลา และสถานการณ์ระหว่างประเทศ การเกิดขึ้นของรัฐใหม่ ๆ และการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ภายใต้ระบบเสรีทุนนิยม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงทศวรรษที่ 1980 เมื่อมีการรวมตัวกันของประเทศกำลังพัฒนาที่เรียกว่ากลุ่ม 77 ในปี 1981 ได้มีการเรียกร้องต่อประเทศที่พัฒนาแล้วให้ปรับเปลี่ยนโครงสร้างของเศรษฐกิจโลก และเสนอระเบียบเศรษฐกิจระหว่างประเทศใหม่ (New International Economic Order) เพื่อให้มีการถ่ายโอนทรัพยากรและเทคโนโลยีมายังประเทศโลกที่สามให้มากขึ้น พร้อมกันนั้น รัฐในโลกที่สามก็เสนอสิทธิใหม่ ๆ ซึ่งถือว่าเป็นสิทธิรุ่นที่สามของสิทธิมนุษยชน คือ Solidarity Rights ซึ่งเป็นสิทธิของกลุ่ม (group's rights) อันประกอบด้วยสิทธิที่สำคัญและสะท้อนความห่วงกังวลของประเทศกำลังพัฒนาต่อผลที่เกิดจากการพัฒนาเศรษฐกิจในระยะเวลาที่ผ่านมา ได้แก่ สิทธิในการพัฒนา สิทธิที่จะมีอาหารเพียงพอ สิทธิในสันติภาพ สิทธิในสิ่งแวดล้อม ฯลฯ ซึ่งสิทธิดังกล่าวนี้มิได้มีการ

บัญญัติไว้เฉพาะเจาะจงหรือชัดเจนในกติการะหว่างประเทศทั้งสองฉบับ สิทธิที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางไปทั่วโลกคือสิทธิในการพัฒนา

อันที่จริง สิทธิในการพัฒนาถูกยกขึ้นมารั้งแรกในปี 1966 เมื่อกติการะหว่างประเทศทั้งสองฉบับได้รับการรับรอง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศแห่งเซเนกัล นาย M' Baye เรียกเรื่องสิทธิในการพัฒนาในบริบทของการเรียกร้องระเบียบเศรษฐกิจระหว่างประเทศใหม่ ประมาณต้นทศวรรษ 1970 แนวความคิดที่จะวางกรอบสิทธิในการพัฒนาที่เฉพาะเจาะจงให้เป็นสิทธิมนุษยชนอีกประการหนึ่งก่อตัวขึ้น สำนักงานข้าหลวงใหญ่แห่งสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิมนุษยชนเรียกร้องให้สหประชาชาติศึกษามิติระหว่างประเทศของสิทธิในการพัฒนา โดยใช้กรอบของทฤษฎีโครงสร้าง ซึ่งหมายถึง การเชื่อมโยงสิทธิมนุษยชนเข้ากับประเด็นระดับโลก เช่น การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม และสาเหตุรากเหง้าของการละเมิดสิทธิมนุษยชน แต่แนวคิดดังกล่าวซึ่งเสนอโดยประเทศกำลังพัฒนาไม่ได้รับการสนับสนุนจากประเทศที่พัฒนาแล้วนัก เพราะประเทศเหล่านี้เกรงว่าแนวความคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนซึ่งเป็นสิทธิของปัจเจกอาจลดความสำคัญลง และยิ่งเกรงว่าจะต้องเผชิญกับการเรียกร้องของประเทศกำลังพัฒนาที่เป็นเจ้าของทรัพยากรมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม แม้จะเต็มไปด้วยความยากลำบาก แต่ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิในการพัฒนาก็ได้รับการรับรองในสมัชชาแห่งสหประชาชาติในปี 1986 ด้วยคะแนน 146 ต่อ 1 (สหรัฐอเมริกา ลงคะแนนไม่เห็นด้วย) โดยมี 8 ประเทศงดออกเสียง คือ ประเทศในกลุ่มสแกนดิเนเวีย เยอรมัน อิสราเอล ญี่ปุ่น และสหราชอาณาจักร แต่โดยที่ปฏิญญาฉบับนี้มีได้มีผลทางกฎหมาย จึงหวังได้เพียงว่าประเทศต่าง ๆ จะถือเป็นกฎหมายจารีตประเพณี หากแต่ความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ประกอบกับลักษณะของสาระขาดความสอดคล้องกัน ทำให้มีความเป็นไปได้น้อยที่ปฏิญญาฉบับนี้จะประสบความสำเร็จเท่าปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ถึงกระนั้น ก็มีความพยายามที่จะทำให้ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิในการพัฒนาเกิดผลในทางปฏิบัติ เมื่อมีการจัดตั้งคณะทำงานเกี่ยวกับสิทธิในการพัฒนา เพื่อสร้างกลไกการประเมินผลความก้าวหน้าของสิทธิในการพัฒนาที่ถาวรขึ้น พร้อมกันนั้น คณะทำงานก็เสนอให้มีการพิจารณาประเด็นทางเศรษฐกิจ เช่น ปัญหาหนี้สินของประเทศกำลังพัฒนา มติได้รับการรับรองด้วยคะแนน 42 ต่อ 3 (ญี่ปุ่น สหราชอาณาจักร และสหรัฐอเมริกา ลงคะแนนไม่เห็นด้วย) โดยมี 8 ประเทศยุโรป (ตะวันตก) งดออกเสียง การรับรองมติดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งที่ยังคงมีอยู่ในส่วนที่เกี่ยวกับสิทธิในการพัฒนา ซึ่งเป็นสิทธิทั้งของปัจเจก และสิทธิของกลุ่มและชุมชน

กระแสด้านสิทธิมนุษยชนในฐานะแนวคิดตะวันตก

คงไม่อาจปฏิเสธได้ว่าในวิวัฒนาการของสิทธิมนุษยชน ซึ่งเริ่มมีความชัดเจนในช่วงศตวรรษที่ 16 จนกระทั่งถึงปัจจุบัน แนวความคิดตะวันตกมีอิทธิพลอย่างสูงต่อการแพร่ขยายของแนวความคิดสิทธิมนุษยชนไม่ว่าจะเป็นแนวคิดเสรีนิยมหรือสังคมนิยม ซึ่งเกิดขึ้นในโลกตะวันตก ความขัดแย้งระหว่างสองค่ายมหาอำนาจที่ยึดถืออุดมการณ์แตกต่างกันดูจะหมดไป พร้อมกับการล่มสลายของสหภาพโซเวียตและยุโรปตะวันออก ซึ่งนักวิชาการอย่าง Francis Fukuyama เรียกว่า เป็นจุดจบของประวัติศาสตร์และเป็นชัยชนะของเสรีทุนนิยม (Fukuyama 1992) แต่ความขัดแย้งเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนเกิดขึ้นใหม่ โดยเฉพาะระหว่างประเทศกำลังพัฒนาซึ่งสามารถพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศให้ก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว กับประเทศที่พัฒนาแล้ว และเห็นได้ชัดเจนที่สุดในการประชุมระดับโลกว่าด้วยสิทธิมนุษยชนที่กรุงเวียนนา เมื่อเดือนมิถุนายน 1993 หลายประเทศซึ่งไม่ใช่ประเทศตะวันตก (Non-Western) ตั้งคำถามหลายประเด็นเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน และเสนอแนวความคิดใหม่ที่ท้าทายแนวความคิดสิทธิมนุษยชนของตะวันตก ประเด็นหลัก ๆ อยู่ที่

1. ปัญหาของความเป็นสากลกับลักษณะเฉพาะเจาะจงทางวัฒนธรรมและการพัฒนา (universality versus cultural or development relativism) ในแง่ที่ว่า สิทธิมนุษยชนควร จะได้รับการเข้าใจหรือยอมรับว่าเป็นหลักการสากลซึ่งนำมาใช้กับมนุษย์ทุกคนทุกรัฐได้ หรือควร ถูกกำหนดจัดแจงตามลักษณะเฉพาะของแต่ละประเทศ
2. สิทธิในการแทรกแซงกับอธิปไตยของรัฐที่ไม่รับการแทรกแซงของนานาชาติ รวมถึงการใช้มาตรการลงโทษหรือคว่ำบาตรเพื่อป้องกันการละเมิดสิทธิมนุษยชน สำหรับประเทศที่ไม่ใช่ประเทศตะวันตกดูเหมือนจะเน้นที่สิทธิในการที่กำหนดอนาคตตนเอง และความจำเป็นในการมีประชาธิปไตยในความสัมพันธ์ระหว่างรัฐเป็นพื้นฐานในการปกป้องสิทธิมนุษยชนระดับโลก นั้นหมายถึง การแทรกแซงจากภายนอกถือเป็นการละเมิดอำนาจอธิปไตยแห่งรัฐ
3. การให้ความสำคัญกับประเภทของสิทธิ โดยเฉพาะอย่างยิ่งระหว่างสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิทธิทางการเมืองและสิทธิพลเมือง และระหว่างสิทธิของปัจเจก และสิทธิของกลุ่ม
4. แนวความคิดเกี่ยวกับสิทธิของปัจเจกและหน้าที่ที่มีต่อสังคม/รัฐ

ผู้นำกระแสด้านแนวความคิดสิทธิมนุษยชนตะวันตก ได้แก่ผู้นำสาธารณรัฐประชาชนจีน และผู้นำสิงคโปร์ ผู้นำจีนย้ำในสุนทรพจน์ที่กล่าวในระหว่างการเยือนสหรัฐอเมริกา ในปี 1997 ว่า "แนวความคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตย สิทธิมนุษยชน และเสรีภาพ เป็นแนวความคิดเชิงเปรียบเทียบและค่อนข้างเฉพาะเจาะจง แนวความคิดนี้จะต้องถูกกำหนดโดยสถานการณ์

อันเฉพาะเจาะจงของชาติของแต่ละประเทศ" (The New York Times, 2 November 1997) อย่างไรก็ตาม สำหรับนักวิชาการที่ไม่ได้เป็นตะวันตกอย่าง Amartya Sen เห็นว่าข้ออ้างดังกล่าวเป็นเพียงการต่อสู้เพื่อปกป้องระบบเผด็จการในเอเชีย บนฐานของคุณลักษณะพิเศษของคุณค่าเอเชีย การพัฒนาเศรษฐกิจที่ต้องการเสรีภาพและการอ้างเพื่อต่อต้านการครอบงำของวัฒนธรรมตะวันตก ซึ่งไม่อาจยอมรับได้ เขาสรุปว่า ทฤษฎีในเรื่องชนิต และเสรีภาพเป็นส่วนสำคัญยิ่งในประเพณีเอเชีย ความเห็นที่ว่าความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับเสรีภาพและสิทธิในสังคมที่มีชนิตเป็นแนวคิดตะวันตก และแปลกแยกสำหรับเอเชียนั้นไม่สมเหตุสมผล (Sen 1996)

แม้จะมีความแตกต่างและความขัดแย้งในแนวคิดสิทธิมนุษยชน แต่สิทธิมนุษยชนก็ได้รับการพัฒนาถึงจุดที่ไม่มีประเทศไหนในโลกไม่เห็นว่ามีค่าสำคัญ และสิทธิมนุษยชนได้รับการกล่าวถึงอย่างกว้างขวางหลังการสิ้นสุดสงครามเย็น และไม่อาจปฏิเสธได้ว่าการขยายตัวของแนวคิดสิทธิมนุษยชนเป็นผลแห่งความพยายามขององค์กรต่าง ๆ ภายใต้อสหประชาชาติ องค์กรเอกชน และแต่ละรัฐเอง ที่จะทำให้สิทธิมนุษยชนได้รับการปกป้อง ค้ำครองและส่งเสริม และต่อสู้กับการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้นทุกหนทุกแห่งในโลก

สิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม และบทบาทขององค์การสหประชาชาติและองค์การระหว่างประเทศ

ปี 1998 เป็นปีแห่งการเฉลิมฉลอง 50 ปีปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และเป็นเวลา 5 ปี นับจากการประชุมระดับโลกว่าด้วยสิทธิมนุษยชนที่เวียนนาในปี 1993 จึงเป็นช่วงของการทบทวนผลการดำเนินงานปฏิญญาเวียนนาและแผนปฏิบัติการว่าด้วยสิทธิมนุษยชนด้วย ในช่วงนั้น ประเทศต่าง ๆ ในเอเชีย โดยเฉพาะเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต้องประสบกับวิกฤตทางเศรษฐกิจการเงินอย่างหนัก และเป็นช่วงเวลาที่สิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมถูกหยิบยกขึ้นมาพิจารณาอย่างจริงจังโดยหลายองค์กรภายใต้ร่มเงาของสหประชาชาติ

แม้ว่าองค์การสหประชาชาติบางองค์กร เช่น กองทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (UNICEF) โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) สำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ และสำนักงานข้าหลวงใหญ่ว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ซึ่งมีหน้าที่ส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในระดับโลกโดยตรง จะนำแนวทางสิทธิมนุษยชนมาเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายในการดำเนินงานขององค์กรมาเป็นเวลาหลายปีแล้ว แต่ดูเหมือนในแผนปฏิรูปองค์การสหประชาชาติของนาย Kofi Annan เลขาธิการสหประชาชาติ ที่เริ่มขึ้นในปี 1997 นี้เอง ที่ให้ความสำคัญและพยายามให้สิทธิมนุษยชนเป็นแนวคิดหลักในทุกแง่มุมในการทำงานขององค์กร โดยเฉพาะ

สิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และการพัฒนา การริเริ่มดังกล่าวขยายไปทั่วระบบสหประชาชาติในหลายแนวทางด้วยกัน รวมถึงการพัฒนาแนวทางร่วมกันในการส่งเสริมมิติสิทธิมนุษยชนในการดำเนินงานพัฒนา ในกระบวนการกำหนดกรอบความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาของสหประชาชาติที่จะปรับใช้กับกิจกรรมในทุกระดับ

สำนักงานข้าหลวงใหญ่ว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ซึ่งนำโดย Mrs. Marry Robinson พยายามส่งเสริมงานสิทธิมนุษยชนให้แข็งแกร่งขึ้น ในความพยายามดังกล่าว Mrs. Robinson เน้นว่าเธอมีความตั้งใจที่จะให้ความสำคัญกับสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมเพื่อสร้างความสมดุลให้เกิดขึ้นกับสิทธิประเภทต่าง ๆ สำนักงานข้าหลวงใหญ่ฯ ได้สร้างความร่วมมือกับองค์การต่าง ๆ ของสหประชาชาติ ซึ่งบางองค์การได้บรรจุแนวคิดสิทธิมนุษยชนในงานด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมขององค์การแล้ว หรือมีความตั้งใจที่จะทำ โดยในปี 1998 สำนักงานข้าหลวงใหญ่ฯ ได้ลงนามในบันทึกความเข้าใจกับ UNDP ซึ่งในปี 1998 ได้ตีพิมพ์เอกสารนโยบายของ UNDP ขึ้นฉบับหนึ่ง ชื่อ "Integrating Human Rights with Sustainable Human Development" โดยเน้นการสนับสนุนนโยบายของเลขาธิการสหประชาชาติ ที่จะให้สิทธิมนุษยชนเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมของสหประชาชาติทั้งระบบ หลักการแบ่งแยกไม่ได้ของสิทธิมนุษยชน เป็นปัจจัยที่ UNDP นำมาใช้ในการเสนอแนวทางการส่งเสริมสิทธิมนุษยชนใน 3 ระดับ คือ

1. UNDP ยืนยันจะทำให้การพัฒนาสิทธิมนุษยชนเป็นจริงขึ้นให้ได้ และการขาดความยากจนจะเป็นกิจกรรมหลักในเป้าหมายนั้น สำหรับ UNDP ความยากจนเป็นการปฏิเสธสิทธิมนุษยชนที่รุนแรงยิ่ง UNDP จะมีส่วนสนับสนุนสิทธิในการพัฒนาของคนทั่วไป โดยการช่วยสนับสนุนรัฐบาลและองค์กรทางสังคมอื่น ๆ ในนโยบายต่อสู้ความยากจน และการทำให้กิจกรรมต่าง ๆ ในการพัฒนาภายใต้สหประชาชาติเชื่อมโยงและสัมพันธ์กับการขาดความยากจน

2. UNDP มองว่าการพัฒนาสิทธิมนุษยชนคือส่วนหนึ่งของการพัฒนามนุษย์ที่ยั่งยืน แนวความคิดนี้จึงอยู่ที่การให้คนเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมการพัฒนาทั้งหลาย เป้าหมายหลักคือการสร้างสภาวะที่มนุษย์ทุกคนสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมั่นคงและน่าพอใจ การพัฒนามนุษย์ที่ยั่งยืนจึงมุ่งไปที่การส่งเสริมศักดิ์ศรีของมนุษย์ และการทำให้สิทธิมนุษยชนทุกประเภทไม่ว่าจะเป็น เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองบรรลุเป้าหมาย

3. UNDP จะให้ความสำคัญในการส่งเสริมโครงการพัฒนาต่าง ๆ กับการปกครองที่ดี (good governance) ด้วยการร้องขอของรัฐบาล UNDP ได้ดำเนินโครงการที่มีเป้าหมายในการปฏิรูประบบกฎหมาย การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหาร และการสร้างความแข็งแกร่งให้กับระบบยุติธรรม กิจกรรมดังกล่าวนี้จะช่วยส่งเสริมคุณภาพของการปกครองและหลักนิติธรรมของประเทศ พร้อมกันนั้น UNDP ก็พยายามส่งเสริมให้มีความโปร่งใส การกระจายอำนาจ และความ

รับผิดชอบขององค์กรของรัฐต่อประชาชน โครงการส่งเสริมการปกครองที่ดีของ UNDP พยายามส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น ประมาณ 1 ใน 3 ของโครงการของ UNDP ในปัจจุบัน มุ่งที่การส่งเสริมการปกครองที่ดี (รายละเอียดดูใน UNDP 1998: 33)

ดูเหมือนองค์การภายใต้สหประชาชาตินอกเหนือจาก UNDP จะเริ่มเห็นสอดคล้องกับสำนักงานข้าหลวงใหญ่เพื่อสิทธิมนุษยชนว่า ความก้าวหน้าที่ยั่งยืนขึ้นอยู่กับการเคารพสิทธิมนุษยชน และการมีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพของพลเมืองในกิจการสาธารณะ แต่ประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชนจะเป็นเพียงภาพลวงเท่านั้น หากปราศจากซึ่งความยุติธรรมทางสังคมและการพัฒนาที่ยั่งยืน ความยากจนทำให้ผู้คนนับล้านถูกปฏิเสธสิทธิขั้นพื้นฐานที่สุด และในกรณีนี้สังคมก็ไม่อาจได้รับอะไรจากคนในสังคมด้วยเช่นกัน

นับแต่ปี 1990 UNDP ได้ตีพิมพ์รายงานการพัฒนามนุษย์ (Human Development Report) ซึ่งแต่ละปีได้แสดงให้เห็นถึงสถานการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคมของประเทศสมาชิกสหประชาชาติทุกประเทศ และรายงานดังกล่าวหากพิจารณาอย่างถี่ถ้วนจะเห็นช่องว่างของการพัฒนาระหว่างประเทศที่ขยายกว้างมากขึ้นทุกที นอกจากนั้น UNDP ยังตีพิมพ์วารสารชื่อ ทางเลือก วารสารการพัฒนามนุษย์ (CHOIX-La Revue de Development Human) วารสารฉบับพิเศษตีพิมพ์เมื่อเดือนธันวาคม 1998 ได้ชี้ให้เห็นถึงความไม่เป็นธรรมระหว่างประเทศอย่างชัดเจน เมื่อรายงานระบุว่า "...ประชากรจากครอบครัวยากจนใช้เงินจากรายได้ของเขากว่าครึ่งเพื่อซื้ออาหาร แต่กระนั้น ร้อยละ 20 ของประชากร 4.4 พันล้านคนในประเทศกำลังพัฒนามีอาหารไม่เพียงพอ ...ค่าใช้จ่ายโดยเฉลี่ยเพื่อการศึกษาในระดับประถมและมัธยมต่อ 1 คน ในประเทศลิกเตนสไตน์ตกประมาณ 15,500 เหรียญสหรัฐ ในประเทศจีนค่าใช้จ่ายมีเพียง 57 เหรียญสหรัฐ ค่าใช้จ่ายเพื่อการรักษาพยาบาลในประเทศฟินแลนด์ต่อคนต่อปีคิดเป็นมูลค่าประมาณ 2,000 เหรียญสหรัฐ แต่ในเวียดนามค่าใช้จ่ายดังกล่าวมีเพียง 3 เหรียญสหรัฐ... ทั่วโลกต้องการงบประมาณเพียง 13 พันล้านเหรียญสหรัฐ เพื่อประกันสุขภาพและอาหารที่เพียงพอ คือเศษเสี้ยวหนึ่งของงบประมาณที่คนในยุโรปใช้ในการซื้อหรี (50 พันล้านเหรียญสหรัฐ) และซื้อเครื่องดื่มประเภทแอลกอฮอล์ (105 พันล้านเหรียญสหรัฐ)" (CHOIX Decembre 1998)

การขยายตัวของความไม่เท่าเทียมกันทั้งภายในและระหว่างรัฐ เป็นสิ่งที่เห็นได้ชัดเจนที่สุดของระเบียบสังคมระดับโลกและระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม ในที่สุด ผู้สนับสนุนแนวทางเสรีนิยมก็ยอมรับว่าแนวทางนี้ไม่ช่วยคนยากจนซึ่งมีจำนวน 2 ใน 3 ของประชากรโลกได้รับผล

ประโยชน์น้อยมากหรือไม่ได้รับประโยชน์เลยจากความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ แม้แต่ในประเทศที่พัฒนาแล้ว สิ่งที่เห็นคือ trickle-up คือการที่ผลประโยชน์ถูกดึงจากเบื้องล่างไปสู่เบื้องบน ไม่ใช่ trickle down คือการที่ผลประโยชน์ของการพัฒนาเศรษฐกิจกระจายลงสู่เบื้องล่าง (Financial Times 1993) ความตระหนักในปัญหา ทำให้หลายองค์การในสหประชาชาติต้องการอื่น นอกเหนือจาก UNDP และ UNICEF แล้ว เช่น การประชุมเพื่อการค้าและการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNCTAD) องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) องค์การแรงงานระหว่างประเทศ (ILO) รวมถึงคณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคมแห่งสหประชาชาติ (ECOSOC) ปรับเปลี่ยนนโยบาย พร้อมทั้งพยายามผลักดันให้องค์กรอื่น ๆ ที่กุมชะตากรรมทางเศรษฐกิจของโลก เช่น องค์การการค้าโลก (WTO) สถาบันการเงินระหว่างประเทศ โดยเฉพาะกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) และธนาคารโลก (World Bank) ให้หันมาให้ความสนใจมิติด้านสิทธิมนุษยชนและบรรจุในนโยบายของแต่ละองค์กร (Economic and Social Council, Etc. 12/1999/9, 26 November 1999)

UNICEF ในรายงานซึ่งตีพิมพ์เมื่อปี 1987 ชื่อ Adjustment with a Human Face ชี้ให้เห็นถึงผลกระทบด้านลบของการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ ซึ่งก่อให้เกิดความยากจนมากขึ้น เนื่องจากการจำกัดการจ้างงาน ผลกระทบมีในหลายด้าน โดยเฉพาะต่อสวัสดิการทางสังคมของประชาชน UNICEF เรียกร้องให้พิจารณาเรื่องปัญหาของมนุษย์ในการเจรจาเกี่ยวกับการปรับโครงสร้างฯ ทุกครั้ง Danilo Turk, Special Rapporteur ของ UNCHR ได้เสนอรายงานถึงผลของโครงการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่มีต่อสิทธิมนุษยชน และย้ำว่ารัฐมีภาระที่จะต้องทำให้ประชาชนมีสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

ดูเหมือนข้อห่วงกังวลและกระแสวิพากษ์วิจารณ์ขององค์การสหประชาชาติมีผลไม่มากถึงนโยบายของกองทุนการเงินระหว่างประเทศ แม้นาย Michel Camdessus ผู้อำนวยการกองทุนการเงินระหว่างประเทศระบุว่า ในการให้เงินกู้จะต้องมีการกำหนดมาตรการที่จะรองรับผลที่ไม่ได้คาดของนโยบายบางประการของเงินกู้ที่จะมีต่อกลุ่มคนที่อ่อนแอด้วย (Bird & Killick 1995: 33-4) พร้อมกับเสนอมาตรการเกี่ยวกับเครือข่ายความปลอดภัยทางสังคม (Social Safety Net) แต่ในทางปฏิบัติยังมีปัญหาอยู่ ในขณะที่สำหรับธนาคารโลก ซึ่งโดยปกติให้ความสนใจเรื่องการจัดปัญหาความยากจน การมีนโยบายสิทธิมนุษยชนเข้าบรรจุในการดำเนินงานและการตัดสินใจให้เงินกู้ของธนาคารโลก อาจทำได้ง่ายกว่ากองทุนการเงินระหว่างประเทศ แต่ก็ยังมีข้อต้องพิจารณาอยู่มาก

จะเห็นได้ว่า แนวความคิดสิทธิมนุษยชนซึ่งดูเหมือนจะเริ่มต้นในโลกตะวันตก
อย่างเป็นระบบได้แผ่ขยายไปทั่วโลกอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะหลังปี 1945 โดยผ่านทางเครื่องมือ
ทางกฎหมายว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และองค์การสหประชาชาติที่พยายามส่งเสริมสิทธิมนุษยชน
แม้บางครั้งจะไม่ได้ผลตามที่คาดไว้ แต่ผลทางบวกที่เห็นชัดเจนที่สุด คือ สิทธิมนุษยชนกลายเป็น
คำที่ใช้กันอย่างกว้างขวางในทุกสังคม โดยเฉพาะนับแต่ต้นทศวรรษที่ 1990 เป็นต้นมา แม้บาง
ครั้งจะมีภาษาสิทธิมนุษยชนคนละภาษาก็ตาม

บทที่ 2

เศรษฐกิจเสรี : จากแนวความคิดถึงการขยายตัว ในกระแสโลกาภิวัตน์

ในขณะที่กระแสสิทธิมนุษยชนขยายตัวอย่างกว้างขวางทั่วโลก แนวความคิดที่ขยายตัวเร็วยิ่งกว่า ทั้ง ๆ ที่มีพัฒนาการควบคู่กันมา คือ เศรษฐกิจเสรี นักคิดเสรีนิยมได้ขยายขอบเขตจากเสรีนิยมทางการเมืองเป็นเสรีนิยมทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นจุดกำเนิดของระบบเศรษฐกิจเสรีทุนนิยม และเราได้เห็นแล้วว่า ผลของเศรษฐกิจเสรีทุนนิยมนี้เอง ที่ได้ก่อให้เกิดกระแสสิทธิมนุษยชนขึ้นอีกชุดหนึ่งในหมู่นักคิดสังคมนิยมที่เห็นว่าสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และสิทธิในการพัฒนาที่ถูกคุกคามจากระบบทุนนิยมจะต้องได้รับการปกป้องคุ้มครอง

แนวความคิดเศรษฐกิจเสรี (ทุนนิยม)

แนวความคิดเศรษฐกิจเสรีนิยมมีต้นกำเนิดจากนักคิดเสรีนิยมคลาสสิก โดยเฉพาะนับแต่ศตวรรษที่ 17 และขยายตัวมากขึ้นในศตวรรษที่ 19 ก่อนที่จะพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว จนกลายเป็นลัทธิเศรษฐกิจครอบโลกในศตวรรษที่ 20 และ 21 แนวความคิดของนักคิดสำนักเสรีนิยมเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและการเมืองแบบเสรีนิยม ซึ่งเริ่มจาก John Locke ที่ให้ความสำคัญกับสิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์ ซึ่งได้แก่ สิทธิในชีวิต เสรีภาพ และสิทธิในทรัพย์สิน รวมถึงเสรีภาพของปัจเจก อย่างไรก็ตาม บุคคลซึ่งถือว่าเป็นผู้วางฐานคิดของลัทธิเศรษฐกิจเสรีทุนนิยมได้แก่ Adam Smith, Jean-Baptiste Say, David Ricardo และ John Stuart Mill

ในขณะที่แนวคิดของ John Locke เน้นมิติทางการเมือง รัฐและอำนาจของรัฐ และเน้นว่ารัฐต้องเคารพสิทธิของมนุษย์ Adam Smith (1723-1790) ได้ขยายแนวความคิดของ Locke จากสิทธิเสรีภาพทางการเมืองไปสู่เสรีภาพทางเศรษฐกิจ นักคิดกลุ่มมนุษยนิยมกลุ่มนี้เชื่อว่า “มนุษย์จะสามารถอยู่ร่วมกันได้โดยไม่ต้องมีการบังคับกันทุกฝั้ว สังคมมนุษย์ที่ให้เสรีภาพแก่มนุษย์จะปรับตัวเข้าสู่สภาพที่ดีที่สุดได้เอง โดยมี ‘มือที่มองไม่เห็น (invisible hand)’ กำกับ” (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา 2536: 19) Adam Smith นำทฤษฎีมือที่มองไม่เห็นมาอธิบายปรากฏการณ์ทางเศรษฐกิจในหนังสือ An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations ตีพิมพ์ในปี 1776 Smith สรุปว่า “ปัจเจกบุคคลได้สร้างผลงานให้กับสังคมแล้วโดยเขาไม่ได้มีเจตนา ในขณะที่เขาสร้างผลงานให้กับตนเองนั้น เป็นการสร้างผลงานให้กับสังคมโดยไม่เจตนา”

ระบบเศรษฐกิจมีมือที่มองไม่เห็นกำกับให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจทั้งหลายดำเนินไปโดยเป็นประโยชน์ทั้งแก่ปัจเจกและสังคม ระบบเศรษฐกิจดังกล่าวนี้ เป็นระบบที่ให้เสรีภาพเต็มที่ และเสรีภาพนี้จะอำนวยความสะดวกการจัดระบบสู่ดุลยภาพเอง ทำให้ราคาตลาดเป็นราคาที่ต่ำสูงหรือต่ำเกินไป แต่จะเท่ากับราคารธรรมชาติดำรงไว้ ถ้าไม่มีการผูกขาด หรือคุ้มครอง หรือการให้อภิสิทธิ์แล้ว การแข่งขันในการใช้ทรัพยากรจะเป็นไปในลักษณะที่ให้ผลตอบแทนสูงสุด ซึ่งจะเป็นผลดีแก่ทั้งปัจเจกและสังคม

ทฤษฎีที่ Adam Smith นำมาสู่วิชาเศรษฐศาสตร์คือ ทฤษฎีการแบ่งงานกันทำ (Division of Labour) และทฤษฎีราคา ซึ่งทั้งสองอย่างนำไปสู่แนวความคิดการประสานประโยชน์ของสมาชิกในสังคมผ่านการแลกเปลี่ยนโดยเสรี และการแข่งขันในตลาด ด้วยเหตุนี้ Smith จึงเห็นว่าบทบาทของรัฐควรมีอย่างจำกัด การเข้าแทรกแซงของรัฐมากเกินไปจะเป็นการทำลายธรรมชาติ การแลกเปลี่ยนติดต่อของมนุษย์ เอกชนเป็นผู้สะสมทุนและทำกิจกรรมในทางเศรษฐกิจ รัฐควรจำกัดหน้าที่ของตนเองให้มีเพียง 3 ด้าน คือ ในด้านความมั่นคงของประเทศ การคุ้มครองสมาชิกในสังคมโดยกระบวนการยุติธรรม และสาธารณูปโภค/กิจการสาธารณะ เช่น การศึกษา เป็นต้น

ระบบเศรษฐกิจที่ Smith เสนอ ถือเป็นต้นกำเนิดของเศรษฐกิจเสรี (เสรีนิยมทางเศรษฐกิจ) ซึ่งมีส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดระบบการค้าเสรีและการจำกัดการแทรกแซงของรัฐในทางเศรษฐกิจและการพัฒนาอุตสาหกรรมในยุโรปตะวันตก ซึ่งทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจของยุโรปตะวันตกในช่วงศตวรรษที่ 18 และ 19 เป็นการกระทำโดยปัจเจกเป็นส่วนใหญ่ (โดยมีรัฐสนับสนุนด้วยการขยายอำนาจทางการเมือง) แนวคิดของ Smith เป็นการเสนอเพื่อตอบโต้กับลัทธิ Mercantilism ซึ่งเน้นบทบาทของรัฐและการพัฒนาโดยรัฐเพื่อสะสมความมั่งคั่ง

แน่นอนที่สุด มีข้อโต้แย้งแนวคิดของ Smith หลายประการ โดยเฉพาะข้อสมมุติฐานที่ว่า ในตลาดที่มีการแลกเปลี่ยนโดยเสรีนั้นทุกฝ่ายได้ประโยชน์ แต่ในความเป็นจริง จะมีฝ่ายหนึ่งมีอำนาจเหนือกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง ทำให้สามารถหาประโยชน์ได้มากกว่า และการที่รัฐมิได้เข้าแทรกแซงเป็นช่องทางให้ผู้แข็งแกร่งเอาเปรียบผู้อ่อนแอ ซึ่งสถานการณ์ปัจจุบันชี้ให้เห็นอย่างชัดเจน

Jean-Baptiste Say (1767-1832) ได้สร้างทฤษฎีในปี 1803 ในหนังสือชื่อ *Traité d'économie politique* ว่า บทบาทของเงินนั้นเป็นกลาง พลังขาย (Supply) จะเป็นผู้สร้างพลังซื้อ (Demand) ดังนั้น ปัญหาของการผลิตเกินหรือผลิตล้นก็จะไม่เกิดขึ้นในตลาดการค้าเสรี เพราะว่า จะไม่มีการผลิตสินค้าขึ้นมาหากว่าไม่มีพลังซื้อ ราคาสินค้าโดยรวมคือตัวสะท้อนราคาในการผลิต

สินค้านั้น ๆ และในขณะเดียวกันก็สะท้อนพลังซื้อด้วย Say ได้สร้างทฤษฎีขึ้นมาปฏิเสธทฤษฎีคลาสสิกที่ว่า มูลค่าเกิดขึ้นจากแรงงาน แต่เขาเสนอว่ามูลค่าเกิดขึ้นจากประโยชน์ของการใช้สอยจากแนวคิดนี้เองที่ Say ถูกจัดเข้าอยู่ในกลุ่มนักเศรษฐศาสตร์เสรีนิยม

David Ricardo (1772-1823) ได้ขยายความคิดของ Smith ในเรื่องเศรษฐกิจเสรี ความแตกต่างคือเขาให้ความสนใจกับการวิภาค (distribution) มากกว่าการผลิต (production) ที่ Smith ให้ความสำคัญ ทฤษฎีที่ Ricardo นำเสนอคือทฤษฎีมูลค่าแลกเปลี่ยน (exchange value) เขาเสนอว่า มูลค่าแลกเปลี่ยนของสินค้าขึ้นอยู่กับปริมาณแรงงานที่จำเป็นในการผลิตสินค้าโดยเปรียบเทียบ มูลค่าแลกเปลี่ยนจะขึ้นกับค่าผลิต เขากล่าวว่า "ค่าแรงก็เหมือนสัญญาอื่น ๆ ที่กฎหมายและรัฐไม่ควรเข้ามาแทรกแซง แต่ควรปล่อยให้แข่งขันกันอย่างเสรีและยุติธรรมตามกลไกตลาด" นอกจากนั้น Ricardo ได้พัฒนาแนวคิดการค้าเสรีระหว่างประเทศในปี 1817 โดยการเสนอทฤษฎีการได้เปรียบเปรียบเทียบ (Theory of comparative advantage) ในการแข่งขันทางการค้าและการแบ่งงานระหว่างประเทศตามความเชี่ยวชาญและต้นทุนที่ต่ำกว่า กล่าวกันว่า ทฤษฎีของ Ricardo เป็นที่มาของการล่าอาณานิคมและการค้าระหว่างประเทศมาจนถึงทุกวันนี้

John-Stuart Mill (1806-1873) ในหนังสือ On Liberty (1859) Mill เสนอว่า สังคมที่ดีจะต้องเป็นสังคมที่เสรี และรัฐบาลที่เสรีจึงจะประกันเสรีภาพของประชาชนได้ การจำกัดเสรีภาพทั้งหลายของปัจเจกด้วยอำนาจจะกระทำได้ก็เพื่อคุ้มครองมนุษย์เท่านั้น แนวความคิดดังกล่าวนี้สนับสนุนสิทธิทางการเมืองและสิทธิพลเมือง ในส่วนที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจ Mill เห็นว่า จะต้องจำกัดการแทรกแซงของรัฐ ในหนังสือ Principles of Political Economy (1848) Mill ได้อธิบายความคิดของ Ricardo โดยเสนอระบบเสรีนิยมทางเศรษฐกิจ ปล่อยให้ปัจเจกกระทำการ (Laissez-faire) แต่ก็มีข้อเสนอนโยบายชนิดต่าง ๆ เพื่อลดความแตกต่างทางรายได้และทรัพย์สิน นอกจากนั้น ยังเสนอทฤษฎีวิภาคกรรมกรการผลิต ซึ่งให้ความสำคัญกับแรงงานในฐานะปัจจัยการผลิตที่สำคัญที่สุดนอกเหนือจากทรัพยากรธรรมชาติและทุน สิ่งที่น่าสนใจในข้อเสนอของ Mill ก็คือ แม้เขาจะสนับสนุนระบบเศรษฐกิจเสรี แต่เขาก็ไม่เห็นด้วยกับระบบนายทุนที่เป็นระบบที่มีการสะสมทรัพย์สินอยู่ที่คนจำนวนน้อย Mill เสนอให้มีการวิภาครายได้และทรัพย์สินให้เสมอภาค

แนวคิดเศรษฐกิจเสรีนิยมซึ่งมาจากการผสมผสานทฤษฎีทางเศรษฐกิจของนักคิดหลาย ๆ คน ไม่ว่าจะเป็น Adam Smith, Jean-Baptiste Say, David Ricardo หรือ John Stuart Mill ได้รับการสืบทอดและขยายต่อเป็นแนวคิดเสรีนิยมใหม่ โดยมีกลุ่มนักคิดสำนักชิคาโก (Chicago School) เป็นหัวหอก และนำมาแปรเป็นภาคปฏิบัติ นักเศรษฐศาสตร์ในกลุ่มนี้ได้แก่

Milton Friedman ผู้เขียนหนังสือเรื่อง The Counter Revolution in Monetary Theory ในปี 1970 และได้รับรางวัล Nobel ในปี 1976, Friedrich Van Hayek ผู้เขียน The Road to Serfdom ได้รับรางวัล Nobel สาขาเศรษฐศาสตร์ ในปี 1974 (ร่วมกับ Gunnar Myrdal ชาวสวีเดน) และ Maurice Allais ซึ่งได้รับรางวัล Nobel ในปี 1988 รวมทั้ง Robert Lucas ผู้ได้รับรางวัล Nobel ในปี 1995 โดยนัยหนึ่ง รางวัล Nobel ก็มีส่วนสนับสนุนลัทธิเสรีนิยมใหม่เช่นเดียวกัน

วิญญาน หรือ หัวใจของความคิดเสรีนิยมใหม่ คือ เสรีทั้งทางด้านการค้า การเงิน และแรงงาน โดยรัฐจะต้องไม่เข้าไปแทรกแซงหรือควบคุม เพราะจะทำให้ตลาดบิดผัน ในหนังสือ The Road to Serfdom ของ Hayek เขากล่าวว่า "ประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติเป็นการแสดงให้เห็นถึงการยอมจำนนต่อพลังของตลาด จึงทำให้เกิดการสร้างอารยธรรมขึ้นมา มิฉะนั้นแล้ว อารยธรรมก็จะไม่เกิด ด้วยการยอมจำนนต่อพลังของตลาดในแต่ละวันเช่นนี้เอง เราจึงได้มีส่วนร่วมในการสร้างสิ่งที่ยิ่งใหญ่กว่าที่เราจะเข้าใจ" (Hayek 1974)

เมื่อพิจารณาแนวคิดของนักคิดเสรีนิยมคลาสสิกและเสรีนิยมใหม่ จะเห็นว่า แก่นของลัทธิเสรีนิยมใหม่ซึ่งได้มีการพัฒนาเป็นลำดับนั้น ตั้งอยู่บนพื้นฐานของ

1. เสรีภาพในการสะสมทรัพย์สินของปัจเจกโดยไม่มีข้อจำกัด (Private property)
2. ผลประโยชน์ส่วนบุคคล (Self interest)
3. การแข่งขันเสรี (Free competition)
4. ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน (Specialisation)
5. การแบ่งงานกันทำ (Division of Labour)
6. การใช้ทุนและเครื่องจักรสูง (Capital intensive)

การขยายตัวของเศรษฐกิจเสรี

หากเราเชื่อมโยงลัทธิเศรษฐกิจเสรีเข้ากับการก่อตัวของตลาดโลกสำหรับสินค้า และการพัฒนาทางเทคโนโลยี การสื่อสาร และการคมนาคม เราอาจย้อนจุดเริ่มต้นของเศรษฐกิจเสรีและโลกาภิวัตน์ไปถึงศตวรรษที่ 16 ตามที่ Wallerstein (1974) ได้กล่าวไว้ สัญลักษณ์ของโลกาภิวัตน์และเศรษฐกิจเสรีทุนนิยมคือการค้นพบทวีปอเมริกาของ Christopher Columbus เมื่อปี 1492 ในอีก 3 ศตวรรษต่อมา ยุโรปตะวันตกก็ได้พัฒนาไม่เฉพาะอุตสาหกรรมที่เกิดจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมซึ่งเริ่มใช้แรงงานรับจ้าง แต่ยังรวมถึงการพัฒนาการเกษตรขนาดใหญ่ในแถบ Caribbean และอเมริกาด้วยแรงงานทาส ซึ่งต่อมาก็ได้ขยายไปยังอัฟริกาตะวันตก อันเป็นแหล่งที่

มาของการค้าทาส รวมถึงการขยายตัวของระบบฟิวดัลในยุโรปตะวันออก ทั้งหมดนี้ล้วนเชื่อมโยงกันด้วยการแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นน้ำตาลจาก Barbados รัญพืชจาก Poland ทาสจาก Western Africa หรือสิ่งทอจาก Manchester

แม้ลัทธิพาณิชย์นิยมจะเป็นลัทธิที่สนับสนุนให้รัฐมีบทบาทในการควบคุมกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เพื่อการสร้างอำนาจทั้งในทางเศรษฐกิจและการเมืองของประเทศนั้น ๆ แต่การเน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมและการค้าระหว่างประเทศ ซึ่งเป็นลัทธิเศรษฐกิจที่มีอิทธิพลอย่างกว้างขวางในยุโรปในช่วงศตวรรษที่ 16-18 ก็ก่อให้เกิดการขยายตัวของเศรษฐกิจเสรีในระยะต่อมา การค้าระหว่างประเทศก่อให้เกิดการสะสมทรัพย์สิน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นทองคำและโลหะเงิน มาตรการที่นำมาใช้เพื่อให้ได้เปรียบทางการค้ามีตั้งแต่การตั้งกำแพงภาษี การเพิ่มประชากรเพื่อเพิ่มแรงงาน การส่งเสริมการคมนาคมโดยเฉพาะการเดินเรือ และที่สำคัญคือการแสวงหาอาณานิคม

ลัทธิล่าอาณานิคม หรือ จักรวรรดินิยม (Colonialism & Imperialism) ขยายตัวอย่างรวดเร็วในช่วงศตวรรษที่ 18-19 แนวคิดเศรษฐกิจเสรีของ Adam Smith และ David Ricardo กำลังเฟื่องฟู การแข่งขันทางการค้าระหว่างประเทศเข้มข้นขึ้น รัสเซลล์ ธนะพรพันธุ์ เรียกศตวรรษที่ 18 และ 19 ว่าเป็นยุคทองของจักรวรรดินิยมแบบดั้งเดิม ซึ่งเป็นช่วงที่ประเทศมหาอำนาจกำลังมีการปฏิวัติอุตสาหกรรม การขยายตัวของอุตสาหกรรมก่อให้เกิดความต้องการทั้งวัตถุดิบและทรัพยากร ในขณะเดียวกัน ก็มีความจำเป็นต้องมีตลาดรองรับสินค้าที่เป็นผลผลิตของอุตสาหกรรม การปฏิวัติอุตสาหกรรมในยุโรปมีส่วนช่วยพลังการผลิตอย่างมาก และเป็นปัจจัยสำคัญผลักดันให้ระบบจักรวรรดินิยมขยายตัว ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจที่เรียกว่า Colonial Pattern International Trade คือประเทศอาณานิคมเป็นทั้งแหล่งวัตถุดิบและทรัพยากรธรรมชาติ และเป็นตลาดสินค้าของประเทศเมืองแม่ มีการแบ่งงานเกิดขึ้น แต่การแบ่งงานกันทำนี้มิได้ช่วยให้สวัสดิการของประชาชนในประเทศคู่ค้าดีขึ้นตามทฤษฎีการได้เปรียบโดยเปรียบเทียบ (Comparative advantage) ของ David Ricardo เพราะในยุคนั้น มหาอำนาจใช้ทั้งอำนาจทางทหารในการกุมอำนาจรัฐคือการล่าอาณานิคม และการทำสนธิสัญญาไม่เท่าเทียม ผลก็คือการขูดรีดในประเทศอาณานิคม และประเทศที่ถูกบังคับให้ทำสัญญาที่ไม่เท่าเทียม (สมภพ มานะรังสรรค์ (บรรณาธิการ) 2524: 139-143)

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 (1945-1990) เป็นยุคที่ประเทศเมืองขึ้นเริ่มได้รับเอกราช เป็นยุคที่ประเทศรอบนอก (ศูนย์กลางของการพัฒนาอุตสาหกรรมคือยุโรปและอเมริกา) เริ่มพัฒนาอุตสาหกรรมบ้างแล้ว เช่น ละตินอเมริกา นโยบายการพัฒนาอุตสาหกรรมในขณะนั้นคือ

การใช้ยุทธศาสตร์การพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อทดแทนการนำเข้า (Import substitution) ด้วยการ
ใช้กำแพงภาษีหรือมาตรการกีดกันการนำเข้าอุตสาหกรรมจากต่างประเทศ แต่ยุทธศาสตร์การ
พัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อทดแทนการนำเข้าก็มีจุดอ่อนหลายประการ และยังดึงดูดให้นักลงทุนต่าง
ชาติก้าวข้ามกำแพงภาษีเข้ามาลงทุนผลิตภายในประเทศกำลังพัฒนา แข่งขันกับการผลิตของ
ประเทศกำลังพัฒนาเอง หลายประเทศจึงปรับเปลี่ยนนโยบายการพัฒนาไปเป็นการพัฒนาอู
สาหกรรมเพื่อการส่งออก (Export-led growth) รัฐบาลของประเทศกำลังพัฒนาจึงให้ความสำคัญ
กับการค้าและการลงทุนเพื่อการพัฒนาอุตสาหกรรม มีการสนับสนุนการลงทุนจากต่างชาติ
มีการกู้เงินมาพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการลงทุน

ปลายทศวรรษที่ 1980 และต้นทศวรรษที่ 1990 เป็นช่วงแห่งการล่มสลายของ
สหภาพโซเวียตและยุโรปตะวันออก Francis Fukuyama ถือเป็นจุดจบของประวัติศาสตร์ (The
end of history) และชัยชนะของเสรีทุนนิยมที่มีต่อโลกสังคมนิยม เป็นจุดที่การครอบงำหรือ
โลกาภิวัตน์ขยายตัวอย่างเข้มข้น ทุนการเงินมีอำนาจเหนือทุนการค้าและอุตสาหกรรม การสะสม
ความมั่งคั่งของประเทศที่พัฒนาแล้วกระทำผ่านการเก็งกำไรระยะสั้น บริษัทข้ามชาติเปลี่ยนวิธี
หากำไรและรายได้มาเป็นการค้าบริการ การเป็นนายหน้า เจ้าของสิทธิบัตรฯ

ก่อนหน้านั้น ลัทธิเสรีนิยมเป็นความคิดกระแสหลักที่มีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว
ในศตวรรษที่ 19 และในช่วงต้นของศตวรรษที่ 20 ช่วงปี 1930-1970 ถือเป็นยุคมืดของเศรษฐกิจ
เสรี วิกฤตเศรษฐกิจในปี 1929 ตลาดหุ้น Wall Street พังทลาย นำประเทศต่าง ๆ เข้าสู่ยุค
เศรษฐกิจถดถอยยาวนานใหญ่ (great depression) ในสหรัฐอเมริกา ประธานาธิบดี Roosevelt ได้
นำความคิดทางเศรษฐกิจของ John Maynard Keynes ในด้านการใช้นโยบายและมาตรการทั้ง
ทางการเงินและการคลังของรัฐเข้ามากระตุ้นเศรษฐกิจ และเพิ่มการจ้างงาน ได้มีการนำ
นโยบาย New Deal มาใช้ในปี 1930 แผนการ Marshall ถูกนำมาใช้ในยุโรปตะวันตกในปี 1946
และในยุคของประธานาธิบดี John F. Kennedy ในปลายทศวรรษที่ 1950 ในยุโรป รัฐบาลอังกฤษ
ฝรั่งเศส เยอรมัน เนเธอร์แลนด์ เบลเยียม และกลุ่มประเทศสแกนดิเนเวียต่างก็ใช้นโยบายการ
แทรกแซงของภาครัฐของ Keynes ในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจ ส่วนในกลุ่มประเทศยุโรปตะวันออก
จีน และละตินอเมริกาบางประเทศก็ใช้แนวทางสังคมนิยมมาเป็นนโยบายเศรษฐกิจของประเทศ
โดยการแปรรูปธุรกิจมาเป็นของรัฐ และการสร้างระบบรัฐสวัสดิการ

การฟื้นตัวของลัทธิเสรีนิยม (ใหม่) เกิดขึ้นในช่วงทศวรรษที่ 1970 เป็นต้นมา ลัทธิ
นี้เข้ามาตอบสนองการแก้ปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจรอบใหม่ในประเทศอุตสาหกรรมที่อัตราการเจริญ

เติบโตทางเศรษฐกิจเริ่มถดถอย คนว่างงานเพิ่มขึ้น วิกฤตหนี้สิน (Debt crisis) ในละตินอเมริกา ในทศวรรษ 1980 และถือเป็นจุดจบของลัทธิที่ รัสเซลล์ ธนะพรพันธุ์ เรียกว่าฉันทมติแบบเคนส์ หรือ Keynesian Consensus พร้อม ๆ กับการเกิดขึ้นของลัทธิเสรีนิยมใหม่ (Neo-liberalism) ที่เน้น Four-ations คือ การเปิดเสรี (ตลาด การค้า การเงิน - Liberalisation) การสร้างเสถียรภาพ (Stabilisation) การแปรรูปกิจการของรัฐเป็นของเอกชน (privatisation) และการขจัดและจำกัดการควบคุม (Deregulation) ภายใต้ Washington Consensus และ Four-ations นี้เอง ที่กระตุ้นพลังของลัทธิเสรีนิยมใหม่ด้วยการลดบทบาทของรัฐให้น้อยที่สุด ให้ตลาดเสรีมีบทบาทมากที่สุด คำว่าเสรีนิยมใหม่หมายถึงเสรีนิยมของตลาด ไม่ใช่เสรีนิยมของปัจเจกตามค่านิยมเดิมของ Liberalism โดยมีสถาบันที่เกิดจากระบบ Bretton Woods เป็นฐานกำลังหลัก

ฐานกำลังหรือตัวละครในการขยายตัวของลัทธิ (เศรษฐกิจ) เสรีนิยม(ใหม่)

การขยายตัวของเศรษฐกิจเสรีทุนนิยมในยุคล่าอาณานิคมจนถึงช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยมีมหาอำนาจตะวันตก (โดยเฉพาะในยุโรปตะวันตก) มีบทบาทอย่างสำคัญ มหาอำนาจเหล่านั้นใช้ทั้งเครื่องมือทางทหาร (โดยเฉพาะกองเรือ) และองค์กรทางการค้าของประเทศตนเป็นฐานกำลังหลัก ในเอเชีย องค์กรการค้าซึ่งเป็นองค์กรทางธุรกิจคือ East Indian Company ไม่ว่าจะเป็น Dutch East Indian Company หรือ British East Indian Company ล้วนเป็นตัวจักรสำคัญในการดำเนินธุรกิจในประเทศต่างๆ โดยมีภาระหน้าที่ในการส่งผลประโยชน์กลับสู่เมืองแม่ หลังการสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 ชัยชนะของฝ่ายสัมพันธมิตร ความเสียหายจากสงคราม ภาวะเศรษฐกิจหลังสงคราม นำมาซึ่งความพยายาม(ของประเทศมหาอำนาจผู้ชนะสงคราม) ในการจัดระเบียบเศรษฐกิจโลกใหม่ พร้อมกับกฎเกณฑ์และตัวละครในระบบเศรษฐกิจโลกใหม่

Council on Foreign Relations หรือสภาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ซึ่งเป็นเวทีของนักการเมืองและนักธุรกิจที่มีอิทธิพลสูงในการกำหนดทิศทางการเมืองของโลก (จนทุกวันนี้) ได้ก่อตั้งขึ้นในปี 1939 สภาดังกล่าวมีบทบาทสำคัญในการผลักดันแนวคิดเสรีนิยมใหม่ โดยอาศัยสถานการณ์หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เสนอตั้งสถาบันที่เป็นฐานกำลังเพื่อกำกับและสร้างเสถียรภาพให้กับระบบเศรษฐกิจโลก เพื่อให้การค้าและการเงินของโลกราบรื่น ไม่เกิดสงครามขึ้นอีก ฐานกำลังดังกล่าวคือ 3 สถาบันหลักที่มีบทบาทอย่างสูงในทางเศรษฐกิจการเงินระหว่างประเทศในปัจจุบัน คือ ธนาคารโลก กองทุนการเงินระหว่างประเทศ และข้อตกลงทั่วไปว่าด้วยภาษีศุลกากรและการค้า ซึ่งได้พัฒนามาเป็นองค์การการค้าโลก สถาบันทั้งสามมีส่วนสำคัญ

ในการสนับสนุนฐานกำลังใหญ่อีกส่วนหนึ่งของการแพร่ขยายของเศรษฐกิจเสรี คือ บรรษัทข้ามชาติ

เมื่อสงครามโลกครั้งที่สอง (1939-1945) ใกล้สิ้นสุด ผู้นำของฝ่ายสัมพันธมิตรซึ่งมั่นใจว่าจะได้ชัยชนะในสงครามได้จัดประชุมขึ้นเพื่อจัดระเบียบการเงินโลกใหม่ โดยมีประธานาธิบดี Franklin D. Roosevelt แห่งสหรัฐอเมริกาเป็นเจ้าภาพ และมีตัวแทนจากรัฐบาลต่าง ๆ 44 ประเทศ ร่วมประชุมกันที่ Bretton Woods มลรัฐ New Hampshire เมื่อเดือนกรกฎาคม 1944 เป้าหมายของการประชุมครั้งนี้คือ การหาทางฟื้นฟูระบบการเงินระหว่างประเทศของโลกที่ถูกทำลายไปในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 และการแก้ปัญหาอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราระหว่างประเทศ ในการประชุม John Maynard Keynes และ Henry Dexter White สองนักเศรษฐศาสตร์จากอังกฤษและสหรัฐอเมริกาได้เสนอแผนการฟื้นฟูระบบการเงินของโลก โดยให้มีกองทุนการเงินระหว่างประเทศเป็นองค์กรหลัก มีการกำหนดอัตราแลกเปลี่ยนคงที่ (แต่ปรับได้) โดยใช้ทองคำเป็นฐานในการกำหนดอัตราแลกเปลี่ยนทั่วโลก โดยเทียบค่าผ่านเงินเหรียญสหรัฐ ซึ่งทำให้เงินดอลลาร์กลายเป็นเงินสกุลหลักของระบบเศรษฐกิจการค้าโลกตั้งแต่นั้นมา นอกจากนั้น ประเทศต่าง ๆ ยังสามารถกู้ยืมเงินจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศตามสิทธิที่กำหนด อย่างไรก็ตาม Bretton Woods System ใช้อยู่เพียงถึงปี 1971 ก็ถูกยกเลิกไป ตอนนี้องค์กรที่ได้รับการจัดตั้งขึ้นในการประชุมที่ Bretton Woods คือ กองทุนการเงินระหว่างประเทศ ธนาคารโลก และข้อตกลงทั่วไปว่าด้วยภาษีศุลกากรและการค้าก็ได้ขยายอิทธิพลไปทั่วโลก

กองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund – IMF)

กองทุนการเงินระหว่างประเทศ หรือ IMF ได้รับการจัดตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการเมื่อปี 1945 ภายหลังจากการประชุมของ United Nations Monetary and Financial Conference ที่เมือง Bretton Woods และต่อมากองทุนการเงินระหว่างประเทศได้กลายเป็นองค์กรชำนาญเฉพาะกิจของสหประชาชาติในปี 1947 เป้าหมายสำคัญของกองทุน คือ

- ส่งเสริมความร่วมมือทางการเงินระหว่างประเทศ ผ่านสถาบันถาวรที่มีกลไกพร้อมในการให้คำปรึกษาและให้ความร่วมมือในการแก้ไขปัญหา
- อำนวยความสะดวกทางการเงินเพื่อการเติบโตที่สมดุลของการค้าระหว่างประเทศ
- ส่งเสริมความมีเสถียรภาพของอัตราแลกเปลี่ยนระหว่างประเทศในบรรดาประเทศสมาชิก เพื่อให้หลีกเลี่ยงการแข่งขันลดค่าเงิน

- ส่งเสริมการจัดตั้งระบบการชำระเงินระหว่างประเทศอย่างเสรีที่ไม่มีเงื่อนไขจำกัด เพื่อสนับสนุนการขยายตัวทางการค้า
- ช่วยเหลือประเทศสมาชิกในการแก้ไขการขาดดุลชำระเงิน

ดังนั้น กองทุนฯ จึงมีหน้าที่สอดส่องดูแลและตรวจสอบการชำระเงินระหว่างประเทศของแต่ละประเทศให้สมดุล มีกติกากำหนดลดค่าเงินแข่งขันกันเพื่อแย่งชิงการได้เปรียบทางการค้าระหว่างประเทศ เมื่อประเทศใดมีปัญหา ก็มีกองทุนฯ พร้อมที่จะให้ประเทศที่มีปัญหาการขาดดุลชำระเงินได้กู้เงินระยะสั้น เพื่อทำให้ดุลชำระเงินระหว่างประเทศเข้าที่ ค่าของเงินหรืออัตราแลกเปลี่ยนเงินจะได้ไม่ผันผวน ซึ่งจะเป็นอุปสรรคต่อการค้าระหว่างประเทศ ซึ่งเป็นสาเหตุให้เกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลกรุนแรงในช่วงทศวรรษ 1930 มาแล้ว

โครงสร้างบริหารของกองทุนฯ ประกอบด้วยกรรมการ 3 คณะ คือ

1. คณะผู้ว่าการ (Board of Governors) ซึ่งมีอำนาจสูงสุด ประกอบด้วยผู้ว่าการ และรอง ซึ่งได้รับการเลือกตั้งจากคณะผู้ว่าการ ซึ่งประกอบด้วยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังของแต่ละประเทศสมาชิก หรือผู้ว่าการธนาคารชาติ ปัจจุบันมีอยู่ 183 คน จากประเทศต่าง ๆ จำนวน 183 ประเทศ มีอำนาจในการกำหนดนโยบายของกองทุนฯ

2. คณะกรรมการการเงินและการคลัง (International Monetary and Financial Committee)

3. คณะกรรมการบริหาร (Executive Board) ที่ทำงานประจำ มีจำนวน 24 คน โดยเลือกจากประเทศสมาชิกต่าง ๆ คณะกรรมการบริหารเป็นผู้คัดเลือกผู้อำนวยการบริหาร ในระดับเจ้าหน้าที่ประจำ มีผู้อำนวยการบริหาร (Managing Director) เป็นหัวหน้า จะเป็นที่เข้าใจว่า ตำแหน่งผู้อำนวยการบริหารกองทุนการเงินระหว่างประเทศจะต้องเป็นคนยุโรป ซึ่งปัจจุบันคือนาย Horst Kohler จากเยอรมัน ที่ได้รับเลือกแทนนาย Michel Camdessus นักการธนาคารชาวฝรั่งเศสที่ออกก่อนครบวาระ ผู้อำนวยการบริหารจะเป็นผู้เลือกรองผู้อำนวยการอีก 3 คน ปัจจุบันรองผู้อำนวยการคนหนึ่งคือ นาย Stanley Fisher คนที่สองคือ Eduardo Aninat และคนที่สามคือ Shigemitsu Sugisaki มีที่ปรึกษาฝ่ายเศรษฐกิจชื่อ Michael Mussa คณะกรรมการบริหารทั้ง 24 คนนี้ คือ ผู้บริหารงานประจำของกองทุนฯ โดยมีพนักงานของกองทุนฯ ประมาณ 2,700 คน จากประเทศต่าง ๆ จำนวน 123 ประเทศ

กองทุนฯ จะจัดประชุมร่วมกับธนาคารโลกทุกปี สำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ที่ Washington D.C. สมาชิกเริ่มก่อตั้งมีเพียง 29 ประเทศ ปัจจุบันกองทุนฯ มีประเทศสมาชิก 183

ประเทศ (IMF Factsheet 2001) ประเทศสมาชิกของกองทุนฯ ต้องเป็นสมาชิกของธนาคารโลกมาก่อน

รายได้ของกองทุนฯ มาจากค่าบำรุงสมาชิก ดอกเบี้ย และผลตอบแทนจากการลงทุนอื่น ๆ กองทุนของกองทุนการเงินระหว่างประเทศมาจากเงินลงขันของประเทศสมาชิกที่คิดโควตาตามสัดส่วน GDP ปริมาณเงินสำรองระหว่างประเทศ และดุลรายรับกับรายจ่ายของแต่ละประเทศ การลงคะแนนเสียง (Vote) ก็คิดตามสัดส่วนนี้ ในช่วงแรกของการก่อตั้ง สหรัฐอเมริกามีสิทธิออกเสียงถึงร้อยละ 31 แต่สัดส่วนของประเทศ OPEC เพิ่มขึ้นเป็น 2 เท่าในปี 1976 ในขณะที่ประเทศกำลังพัฒนามีสัดส่วนทั้งสิ้นเพียงร้อยละ 28 ของจำนวนคะแนนเสียง (ทั้งที่มีประชากรถึงร้อยละ 75 ของโลก) (Segal 1996: 27) ปัจจุบันสหรัฐอเมริกามีคะแนนเสียงอยู่ร้อยละ 17.29 เยอรมันร้อยละ 6.06 ญี่ปุ่นร้อยละ 6.20 ฝรั่งเศสร้อยละ 5.01 อังกฤษร้อยละ 5.01 (IMF Factsheet 2001) ซึ่งเมื่อรวมคะแนนเสียงกันแล้ว ประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจโดยเฉพาะสหรัฐอเมริกาจะเป็นผู้กำหนดกติกาการเงินระหว่างประเทศของโลก และมีอำนาจ veto ด้วย ปัจจุบันประเทศอุตสาหกรรม 5 ประเทศ มีอำนาจควบคุมเสียงไว้ได้ถึงร้อยละ 39.57 ในขณะที่ประเทศในทวีปแอฟริกาได้จำนวน 45 ประเทศ มีคะแนนเสียงเพียงร้อยละ 4 เท่านั้น สำหรับประเทศในเอเชียจำนวน 12 ประเทศ (ยกเว้นญี่ปุ่น) มีคะแนนเสียงร้อยละ 3.17 ประเทศจีนและอินเดียซึ่งมีประชากรเกือบร้อยละ 40 ของโลกมีคะแนนเสียงเพียงร้อยละ 4 เท่านั้น

มีข้อที่น่าสังเกตที่ไม่อาจมองข้าม คือ ใน Articles of Agreement หรือธรรมนูญขององค์กร ได้กำหนดไว้ชัดเจนว่า การตัดสินใจที่สำคัญ ๆ จะต้องใช้เสียงข้างมากถึงร้อยละ 85 ของเสียงทั้งหมด ซึ่งหมายความว่าสหรัฐอเมริกาเพียงประเทศเดียวก็สามารถวิโตการตัดสินใจหรือคัดค้านมติที่สำคัญได้ทุกเรื่อง โดยที่เสียงของอีก 182 ประเทศไม่มีความหมายเลย ส่วนการตัดสินใจที่สำคัญน้อยลงมา ต้องใช้คะแนนเสียงร้อยละ 70 ของทั้งหมด ซึ่งหมายความว่าประเทศมหาอำนาจ 5 ประเทศ ซึ่งมีคะแนนเสียงร้อยละ 39.57 สามารถคัดค้านมติที่สำคัญได้ทุกเรื่อง

เนื่องจากการลงคะแนนเสียงไม่ได้ใช้ระบบ 1 ประเทศ 1 คะแนนเสียง แต่ใช้ระบบ 1 SDR (Special Drawing Rights-1 SDR=\$1.30901) ต่อ 1 คะแนนเสียง ตามปริมาณเงินที่ลงขัน สำหรับเงินลงขัน แต่ละประเทศต้องใช้ทองคำแท่งสำรอง คิดเป็นร้อยละ 25 ของยอดเงินลงขันทั้งหมด ส่วนอีกร้อยละ 75 ใช้เงินตราสกุลของประเทศนั้น ๆ วงเงินในการขอกู้ในช่วงแรก ประเทศสมาชิกขอกู้ได้ร้อยละ 125 ของโควตาของเงินลงขัน คือ กู้เงินเท่าจำนวนเงินลงขันทั้งหมด

บวกกับอีกร้อยละ 25 ปัจจุบันกองทุนฯ ได้เพิ่มวงเงินกู้ให้กู้ได้เป็นร้อยละ 150 และสามารถกู้ติดต่อกันได้ 3 ปี

ธนาคารโลก (The World Bank)

ธนาคารโลก หรือธนาคารระหว่างประเทศเพื่อการบูรณะและพัฒนา (International Bank for Reconstruction and Development) หรือ World Bank จัดตั้งขึ้นในปี 1945 ควบคู่กับกองทุนการเงินระหว่างประเทศ และกลายเป็นองค์กรชำนาญเฉพาะกิจของสหประชาชาติในปี 1947

ในระยะแรก ธนาคารโลกเน้นการระดมทุนและการจัดสรรทุนเพื่อการฟื้นฟูบูรณะยุโรปหลังสงคราม อย่างไรก็ตาม การปล่อยเงินกู้ให้กับยุโรปตะวันตกไม่ประสบความสำเร็จมากนัก เพราะประเทศเหล่านั้นไม่ต้องการนำเงินกู้มาเป็นภาระ ประกอบกับมีโครงการช่วยเหลือแบบให้เปล่าจากสหรัฐอเมริกาตามแผนการ Marshall ซึ่งให้ความช่วยเหลือในรูปของเงินสำรองในการสั่งซื้อสินค้าอุปโภคและบริโภคที่มีความจำเป็นเร่งด่วน ในระยะ 9 ปีแรกของการก่อตั้งธนาคารโลกปล่อยเงินกู้ไปเพียง 497 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ในขณะที่แผนการ Marshall ให้ความช่วยเหลือยุโรปถึง 41,300 ล้านดอลลาร์สหรัฐ (Rich 1994: 9) รายงานของธนาคารโลกประจำปี 1947-1948 ยอมรับว่า ไม่เพียงแต่ประเทศยุโรปเท่านั้นที่ไม่ต้องการกู้เงิน แต่ประเทศยากจนอื่น ๆ (ซึ่งเป็นประเทศอิสระและอาจเพิ่งได้รับเอกราชเพียงไม่กี่ประเทศ) ก็ไม่ได้กู้เงินจากธนาคารโลกเช่นเดียวกัน เนื่องจากประเทศเหล่านั้นขาดความเชี่ยวชาญและผู้เชี่ยวชาญในการวางแผนและเขียนโครงการขอเงิน นอกจากนี้ ผู้นำทางการเมืองซึ่งมีแนวโน้มไปทางชาตินิยมก็ยังมีผู้สนับสนุนจากภาคธุรกิจที่มีแนวคิดชาตินิยมด้วย คนกลุ่มนี้ไม่ต้องการให้ต่างชาติเข้ามาแข่งขันแย่งตลาดและแย่งชิงทรัพยากรจึงต้องการให้มีมาตรการกีดกัน คุ้มครองการผลิตและตลาดภายในประเทศ และไม่ต้องการพึ่งพาต่างประเทศ

ในปี 1950 ธนาคารโลกได้วางยุทธศาสตร์เพื่อแก้ปัญหาอุปสรรคดังกล่าว โดยกำหนดโครงการเร่งด่วนในการก่อตั้งองค์กร กรม กอง หรือสภา หรือสถาบันที่จะเป็นฐาน/องค์กรทางเศรษฐกิจในประเทศลูกค้าของธนาคารโลกที่เป็นอิสระจากการควบคุมของรัฐ หรือเป็นองค์กรที่เป็นเครื่องมือวางแผนของรัฐตามนโยบายของธนาคารโลก กรณีของประเทศไทยได้แก่ สภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ สำนักงานส่งเสริมการลงทุน เป็นต้น ในปี 1956 ธนาคารโลกได้จัดตั้ง Economic Development Institute ขึ้น เพื่อฝึกอบรมข้าราชการ และผู้บริหารระดับสูงจากประเทศสมาชิกและประเทศลูกหนี้ รวมทั้งพัฒนาผู้เชี่ยวชาญและบุคลากรให้กับองค์กรใหม่ที่แต่